

Analiza elemenata održivosti razvoja turizma u Nacionalnom parku Risnjak

Lujić, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:997713>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
EKONOMSKI FAKULTET
Preddiplomski stručni studij „Poslovna ekonomija“
smjer „Turističko poslovanje“

Završni rad

ANALIZA ELEMENATA ODRŽIVOSTI RAZVOJA TURIZMA
U NACIONALNOM PARKU RISNJAK

Magdalena Lujić

Zagreb, kolovoz 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
EKONOMSKI FAKULTET
Preddiplomski stručni studij „Poslovna ekonomija“
smjer „Turističko poslovanje“

Završni rad

ANALIZA ELEMENATA ODRŽIVOSTI RAZVOJA TURIZMA
U NACIONALNOM PARKU RISNJAK

Undergraduate thesis

ANALYSIS OF SUSTAINABILITY ASPECTS
OF TOURISM DEVELOPMENT IN RISNJAK NATIONAL
PARK

Studentica: Magdalena Lujčić

JMBAG: 0067591370

Kolegij: Specifični oblici turizma

Mentor: prof. dr. sc. Oliver Kesar

Zagreb, kolovoz 2021.

SAŽETAK

Budući da se na području Republici Hrvatskoj primarno razvija masovni turizam, sve više do izražaja dolaze negativne strane turizma, a koje su najčešće povezane s negativnim djelovanjem turizma na okoliš. U ovom slučaju se nipošto ne može zaključiti da je riječ o održivom turizmu iz razloga što je u ovom slučaju naglasak ponajprije na gospodarskom segmentu održivog razvoja. S druge strane, turizam u ruralnim područjima (a posebice kada je riječ o planinskim područjima kao što je područje NP Risnjak) je slabije razvijen, a uz uložene napore, moguće je razviti specifične oblike turizma na ovim područjima kao što je primjerice ekoturizam ili sve popularniji robinzonski turizam. Pritom je nužno naglasak staviti na sinergiju djelovanja sva tri segmenta održivog razvoja turizma. Cilj istraživanja koje će se provesti u ovom radu temelji se na analiziranju uspješnosti primjene koncepta održivog razvoja turizma u NP Risnjak, odnosno analiziraju se tri skupine elemenata održivosti te se daje prikaz mogućnosti i ograničenja budućeg razvoja turizma na području NP Risnjak.

U teorijskom dijelu ovog rada pojmovno se određuje održivi turizam, odnosno razvoj turizma koji je usko povezan s konceptom održivosti koji se temelji na iskorištavanju resursa na odgovarajući način kako bi se ostvarile dobrobiti, a ujedno očuvali za korištenje budućim generacijama. NP Risnjak jedan je od osam nacionalnih parkova u Hrvatskoj, a ujedno jedno od najstrože zaštićenih područja. Riječ je o trećem najmanjem parku u Republici Hrvatskoj, ali i jednom od najmanje posjećenih parkova te sa slabije razvijenom infrastrukturom. Moguće je zaključiti da bi se na području ovog parka moglo jednostavno uravnotežiti sve tri komponente koje su preduvjet za održivi razvoj turizma budući da na području parka nema masovnog turizma. Pritom bi održivi razvoj mogao doprinijeti razvoju ekonomije na području parka i okolice, uz kreiranje dobrobiti za lokalno stanovništvo.

Ključne riječi: održivi razvoj, turizam, NP Risnjak

SUMMARY:

Since mass tourism is primarily developing in the territory of the Republic of Croatia, the negative aspects of tourism are becoming more and more pronounced, which are most often associated with the negative impact of tourism on the environment. In this case, it can by no means be concluded that this is sustainable tourism for the reason that in this case the emphasis is primarily on the economic segment of sustainable development. On the other hand, tourism in rural areas (especially in mountainous areas such as NP Risnjak) is less developed, and with invested efforts it is possible to develop specific forms of tourism in these areas such as ecotourism or increasingly popular Robinson tourism. It is necessary to emphasize the synergy of all three segments of sustainable tourism development. The aim of the research to be conducted in this paper is based on analyzing the success of the concept of sustainable tourism development in NP Risnjak, i.e. three groups of elements of sustainability are analyzed and the possibilities and limitations of future tourism development in NP Risnjak are presented.

The theoretical part of this thesis conceptually defines sustainable tourism, i.e. the development of tourism that is closely related to the concept of sustainability, which is based on the use of resources in an appropriate way to gain benefits and preserve them for future generations. NP Risnjak is one of eight national parks in Croatia, and at the same time one of the most strictly protected areas. It is the third smallest park in the Republic of Croatia, but also one of the least visited parks and with less developed infrastructure. It is possible to conclude that in the area of this park it would be easy to balance all three components that are required for sustainable tourism development since there is no mass tourism in the area of the park. At the same time, sustainable development could contribute to the development of the economy in the park and its surroundings, while creating benefits for the local population.

Key words: sustainable development, tourism, NP Risnjak

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Definiranje obuhvata istraživanja.....	1
1.2. Izvori podataka, korištene metode i ciljevi istraživanja	2
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. PRIMJENA KONCEPTA ODRŽIVOG RAZVOJA NA ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA U HRVATSKOJ	4
2.1. Pojmovno određenje održivog razvoja turizma.....	4
2.2. Načela održivog razvoja turizma.....	10
2.3. Specifičnosti ekoturizma u kontekstu održivog razvoja turizma	11
2.4. Pojam i klasifikacija zaštićenih područja	13
2.5. Upravljanje održivim razvojem turizma na zaštićenim područjima	17
3. OPĆA I TURISTIČKA OBILJEŽJA NACIONALNOG PARKA RISNJAK	19
3.1. Opći podaci o parku	19
3.2. Klimatske značajke i prometna povezanost parka	23
3.3. Presjek dosadašnjeg razvoja turizma na području parka.....	26
3.4. Turistička atrakcijska osnova parka	27
3.5. Raspoloživost smještajnih i ostalih turistički receptivnih kapaciteta parka	29
3.6. Posjećenost parka	30
3.7. Obilježja turističke potražnje i motivacija za dolazak	31
3.8. SWOT analiza ponude parka.....	32
3.9. Ustrojstvo i aktivnosti Javne ustanove	33
4. ANALIZA USPJEŠNOSTI PRIMJENE KONCEPTA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U NACIONALNOM PARKU RISNJAK	36

4.1. Analiza fizičkih i ekoloških elemenata održivosti	36
4.2. Analiza sociokulturnih elemenata održivosti	37
4.3. Analiza ekonomskih elemenata održivosti.....	38
4.4. Mogućnosti i ograničenja budućeg razvoja turizma na području parka.....	39
5. ZAKLJUČAK.....	41
LITERATURA	43
POPIS SLIKA.....	48
POPIS TABLICA.....	48

1. UVOD

1.1. Definiranje obuhvata istraživanja

Tijekom 20. i 21. stoljeća dolazi do rapidnog razvoja turizma diljem Republike Hrvatske, a pretežito je riječ o sezonskom, odnosno kupališnom turizmu koji je koncentriran u njezinim primorskim dijelovima. Zbog izraženog djelovanja globalizacije, Hrvatska pripada jednom velikom globalnom turističkom tržištu, što svakako doprinosi razvoju turizma Hrvatske, posljedica čega je da je turizam danas primarna gospodarska snaga (Vukonić i Čavlek, 2006: 76) koja je u 2019. godini doprinijela ostvarenju 19,4% BDP-a.

Budući da je riječ o masovnom turizmu, sve više do izražaja dolaze negativne strane turizma, jedna od kojih je svakako pretjerana izgradnja na priobalnim područjima te betonizacija obale (Klarić, 2002: 11). Pritom je gotovo svakodnevno moguće pročitati u dnevnom tisku kako je neki pojedinac betonirao prirodne ljepote s ciljem stvaranja privatne plaže ili sl. U ovom slučaju se nipošto ne može zaključiti da je riječ o održivom turizmu iz više razloga, od kojih se primarno ističu oni vezani za ekološki segment održivosti. Osim onog onečišćenja koje je primarno izraženo (vezano uz odlaganje otpada, ispuštanje otpadnih voda te emisiju štetnih plinova), nužno je uzeti u obzir i svjetlosno te zvučno onečišćenje koji dugoročno mogu imati vrlo izraženo negativno djelovanje kako na čovjeka, ali i na biljni te životinjski svijet određenog područja (Peris, 2020).

S druge strane, turizam u ruralnim područjima (a posebice kada je riječ o planinskim područjima kao što je područje NP Risnjak) je slabije razvijen, a uz uložene napore, moguće je razviti specifične oblike turizma na ovim područjima kao što je primjerice ekoturizam ili sve popularniji robinzonski turizam, a koji do izražaja dolazi i zbog samog djelovanja aktualne pandemije. Riječ je o jednom od područja koje je pod posebnom zaštitom, a što može pozitivno djelovati na sami razvoj turizma, odnosno na održivi razvoj turizma, zbog čega se u ovom radu detaljnije analiziraju elementi održivosti razvoja turizma u NP Risnjak. Turizam na područjima kao što je NP Risnjak poželjno je poticati jer nije riječ o masovnom turizmu, a istodobno je riječ o turizmu koji može biti cjelogodišnji te doprinijeti gospodarskom razvoju određenog područja, a uz određeni stupanj brige za okoliš, odnosno čak se može primijetiti da razvoj turizma na ovakvim područjima doprinosi jačanju svijesti o potrebi zaštite istih.

1.2. Izvori podataka, korištene metode i ciljevi istraživanja

Za pisanje ovog rada korištena je znanstvena i stručna literatura te podaci dostupni na web stranicama relevantnih institucija kao što su NP Risnjak, Vlada Republike Hrvatske, Hrčak, Google scholar itd. Pritom su korištene različite metode znanstvenih istraživanja, od kojih je moguće istaknuti metode analize i sinteze, metode indukcije i dedukcije, komparativnu metodu, deskriptivnu metodu, metode dokazivanja i opovrgavanja te metodu kompilacije.

Primarni cilj istraživanja koje će se provesti temelji se na analiziranju uspješnosti primjene koncepta održivog razvoja turizma u NP Risnjak, odnosno analiziraju se tri skupine elemenata održivosti te se daje prikaz mogućnosti i ograničenja budućeg razvoja turizma na području NP Risnjak. Usto, ciljevi ovog rada temelje se na prikazu održivog razvoja turizma, a koji je nužan s ciljem očuvanja prirodnih resursa za buduće generacije, odnosno nužna je primjena održivog razvoja turizma kako bi se očuvale postojeće prirodne ljepote kao što su one koje se nalaze na području NP Risnjak.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Ovaj rad podijeljen je na pet poglavlja, a kojima prethode sažetak i sadržaj. Prvo poglavlje je uvodno te se na samom početku ovog poglavlja pobliže pojašnjava obuhvat istraživanja koje je provedeno u radu. U ovom dijelu rada prikazuju se izvori podataka, metode korištene za pisanje rada te ciljevi istraživanja, dok se na samom kraju poglavlja definira sadržaj i struktura rada. U drugom poglavlju pojašnjava se primjena koncepta održivog razvoja na zaštićenim područjima u Republike Hrvatske, s naglaskom na nacionalne parkove, jedan od kojih se detaljnije analizira u ovom radu. Na samom početku poglavlja definira se pojam održivi razvoj turizma te se diferencira održivi turizam u odnosu na masovni turizam koji sve više pokazuje negativne učinke. Pritom, bitno je definirati načela održivog razvoja turizma te specifičnosti ekoturizma u kontekstu održivog razvoja turizma. Budući da je u radu naglasak na zaštićenim područjima, potrebno je pojmovno odrediti te klasificirati zaštićena područja u Hrvatskoj. Na samom kraju daju se smjernice za upravljanje održivim razvojem turizma na zaštićenim područjima.

U trećem dijelu ovog rada prikazuju se opća i turistička obilježja NP Risnjak, odnosno ovo poglavlje započinje s temeljnim podacima o NP Risnjak, nakon čega slijedi pregled klimatskih značajki i što je vrlo bitno, same prometne povezanosti, a što je temeljni preduvjet za dolazak turista. U ovom poglavlju daje se i presjek dosadašnjeg razvoja turizma na području NP te pregled turističke atrakcijske osnove parka. Uz prometnu povezanost, vrlo su bitni smještajni kapaciteti te drugi kapaciteti za prijem turista na području parka. U ovom dijelu rada prikazuje se posjećenost parka u posljednjih deset godina, obilježja turističke potražnje i motivacija za dolazak, poseban naglasak stavljen je na SWOT analizu ponude parka te se na samom kraju poglavlja prikazuje ustrojstvo i aktivnosti Javne ustanove.

U četvrtom poglavlju ovog rada analizira se uspješnost primjene koncepta održivog razvoja turizma u NP Risnjak. Odnosno, analiziraju se fizički, ekološki, sociokulturni i ekonomski elementi održivosti, nakon čega se daje prikaz mogućnosti i ograničenja budućeg razvoja turizma na području NP Risnjak. Peto poglavlje je zaključak u kojem se iznose temeljni zaključci ovog rada. Nakon zaključka slijedi popis literature korištene za pisanje rada, popis slika i popis tablica.

2. PRIMJENA KONCEPTA ODRŽIVOG RAZVOJA NA ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA U HRVATSKOJ

U drugoj polovici 20. stoljeća dolazi do značajnog razvoja turizma na području Republike Hrvatske, pritom je prvenstveno riječ o masovnom turizmu, kao što je i na globalnoj razini ponajprije došlo do razvoja masovnog turizma, a koji sve više pokazuje svoje negativne strane (Sezgin i Yolal, 2012: 73). Jedna od najizraženijih negativnih strana svakako je stvaranje negativnog utjecaja na okoliš, odnosno turizam uzrokuje više oblika zagađenja, od kojih su neka vidljiva, dok neka druga svoje efekte pokazuju tek dugoročno. Ali, ukoliko se dobrobiti koje nastaju temeljem obavljanja turističke djelatnosti pravilno koriste, moguće je ostvarivanje brojnih koristi, a koje se uvelike mogu odraziti i na okoliš na određenom području. Iz tog razloga, nužno je turizam razvijati ciljano, kako bi se maksimalno iskoristile te koristi, a minimizirali negativni utjecaji kako na okoliš, tako na čovjeka, ali i na poslovne subjekte (Sunlu, 2003: 269).

Kao jedno od rješenja problema koji nastaju zbog masovnog turizma, nudi se održivi turizam, koji se u ovom dijelu rada detaljnije prikazuje. Poseban naglasak stavljen je i na načela održivog turizma koja je potrebno zadovoljiti kako bi uopće bila riječ o održivom turizmu, a ne samo o marketinškom prikazivanju određenih karakteristika turizma kao održivih. Ističe se i postojanje ekoturizma te se u ovom poglavlju definiraju njegove specifičnosti u kontekstu održivog razvoja turizma. Budući da se u ovom radu analizira turizam na području NP Risnjak, nužno je pojmovno odrediti te klasificirati zaštićena područja Republike Hrvatske, pritom su nacionalni parkovi samo jedan od oblika zaštite. Na samom kraju poglavlja definira se upravljanje održivim razvojem turizma na zaštićenim područjima.

2.1. Pojmovno određenje održivog razvoja turizma

Za sami početak, nužno je definiranje održivog razvoja. „Održivi razvoj je okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti” (Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, 2021). Iz ove definicije moguće je razumjeti održivi razvoj kao onaj oblik razvoja koji doprinosi razvoju gospodarstva, a time i poboljšanju kvalitete života pojedinaca, čime se postiže sinergijsko djelovanje između sva tri segmenta održivog razvoja

na način da su zadovoljena sva tri segmenta, odnosno da naglasak nije stavljen isključivo na gospodarstvo, isključivo na ekologiju ili isključivo na društveni razvoj (Frajman-Jakšić, Ham i Redek, 2010: 469).

Slika 1: Održivi razvoj

Izvor: Odrasz (2021.), *Održivi razvoj*, preuzeto 02. srpnja 2021. s <https://www.odrasz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj/odrzivi-razvoj/>

Na Slici 1 prikazana je sinergija gospodarskog, društvenog te ekološkog segmenta održivog razvoja, odnosno razvoja koji se temelji na iskorištavanju prirodnih resursa s ciljem poticanja razvoja gospodarstva te ostvarivanja društvene dobrobiti, ali na način da resursi ostaju raspoloživi za korištenje budućim generacijama.

Održivi razvoj temelji se na sinergijskom djelovanju ekonomske održivosti, odnosno korištenja resursa s ciljem ekonomskog razvoja kako bi društvo danas ostvarilo koristi od iskorištavanja pojedinih resursa, ali je pritom nužno te iste resurse koristiti racionalno (IISD, 2021). Ekološka održivost naglašava djelovanje koje je u skladu s ekološkim procesima i koji ujedno ne dovodi do narušavanja prirodne ravnoteže, odnosno ne dovodi do negativnog utjecaja na floru i faunu. Društveni, odnosno socijalni i kulturni segment održivosti temelje se na jačanju integriteta društvenih zajednica, a ujedno se zalaže za očuvanje tradicionalnih vrijednosti (Klarin, 2017: 43). Poseban problem predstavlja činjenica da otprilike 20% najbogatijih pojedinaca na svijetu koristi otprilike 85% ukupnih resursa te ujedno ostvaruje oko 90% emisija štetnih plinova te otpadnih materijala. S ciljem kreiranja značajnijih promjena na globalnoj razini, potrebno je kreirati promjene na lokalnoj razini, a koje će ujedno utjecati na ponašanje ljudi (Pavić-Rogošić, 2021).

Uz pojam održivog razvoja u praksi se najčešće povezuje društveno odgovorno poslovanje (DOP), odnosno koncept poslovanja koji se temelji na činjenici da su poduzeća voljna te da u svom poslovanju primjenjuju odrednice koje nadmašuju zakonski propisano. Pritom je najčešće riječ o zakonskim propisima koji se odnose na ekologiju, odnos prema zaposlenicima te drugim dionicima poduzeća. Jedan od problema koji se pojavljuju u praksi je činjenica da se DOP učestalo iskorištava s ciljem promoviranja poduzeća kao društveno odgovornog, a da je poslovanje poduzeća zapravo daleko od društveno odgovornog. To je moguće primijetiti u poduzećima koja su prepoznata kao veliki zagađivači te primjerice poduzećima u kojima se pojavljuju učestale pritužbe zaposlenika na loše radne uvjete i sl. (Vrdoljak Raguž i Hazdovac, 2014: 40).

Društveno odgovorno poslovanje usko je povezano s pojmom održivog razvoja, ali iako DOP pokazuje brojne dobrobiti, najčešće se iskorištava s ciljem promoviranja poduzeća kao ekološki osviještenog te kao onog koje doprinosi razvoju društvene zajednice kroz različite donacije i sl. (iako je najčešće riječ o vrlo malom dijelu od ukupno ostvarenih prihoda poduzeća). Prepoznavanje DOP-a od strane turista potiče sve relevantne dionike na povećanu zaštitu okoliša, a ujedno i poduzeća na povećanu brigu o svojim kupcima (uz ostale dionike). Jedan od temeljnih razloga zašto poduzeća primjenjuju DOP u poslovanju te se nastoje okrenuti održivom razvoju je svakako profitabilnost koja proizlazi iz istog a koja se ostvaruje kroz uštede te privlačenje novih kupaca (Sharin i Zairi, 2007: 753).

Turizam je u najopćenitijem smislu putovanje pojedinca duže od jednog dana, a kraće od godine dana, odnosno putovanje s ciljem razonode, odmora, u zdravstvene svrhe i sl. (Walton, 2021). Održivi razvoj turizma u najopćenitijem smislu može se definirati kao razvoj turizma koji prilikom razvoja svojih djelatnosti ne dovodi istodobno do ugrožavanja prirodnih resursa na kojima se temelji, bilo da je riječ o morskoj obali, rijekama, jezerima, nekim prirodnim fenomenima ili sl. Održivi razvoj turizma prepoznaje potrebu za razvojem turizma koji ujedno neće imati negativne učinke na društvenu zajednicu, kao što je primjerice u Republici Hrvatskoj vidljivo u velikim primorskim gradovima u kojima je kvaliteta života stanovništva uvelike narušena zbog prevelikog broja turista. Turizam utemeljen na održivom razvoju zadovoljava sadašnje potrebe turista, uz potencijalno poboljšanje zadovoljavanja potreba budućih turista, a po čemu se uvelike razlikuje u odnosu na masovni turizam (Stojanović, 2011: 202).

Slika 2: Interakcija čimbenika održivog razvoja turizma

Izvor: Stojanović, V. (2011.), *Turizam i održivi razvoj*, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, str. 203

Na Slici 2 prikazana je interakcija čimbenika održivog razvoja turizma, odnosno, moguće je uočiti da je, kako bi uopće bila riječ o održivom razvoju, nužno na zadovoljavajući način ostvariti ravnotežu prikazanih komponenti. Zadovoljstvo turista jedna je od polazišnih točaka budući da o istom ponajprije ovisi budući razvoj turizma, odnosno o pozitivnim recenzijama prošlih turista ovisi privlačenje novih turista. Turizam ima utjecaj na životnu sredinu te na dionike koji se ne bave turističkom djelatnošću, u tom slučaju je nužno minimizirati negativne utjecaje na građane, a istodobno je potrebno da turizam kreira multiplikativan pozitivan utjecaj na lokalno te nacionalno gospodarstvo kako bi svi građani ostvarivali koristi od turističkih djelatnosti.

Kulturalna osnova vrlo je bitna budući da se turizam može temeljiti na kulturnoj baštini pa nekoliko specifičnih oblika turizma isključivo naglašava vrijednost kulturne baštine i kulturnog identiteta određenog kraja i naroda kao jednog od najvećih bogatstava. Turizam ima izražen utjecaj na društvo, a ujedno doprinosi multikulturalnosti i jačanju zajedništva. Na sami kraj stavljena je ekonomija koju većina pojedinaca stavlja na prvo mjesto te zbog tog razloga, iz želje za maksimizacijom profita, zanemaruju značaj jednog ili više segmenata koji doprinose održivom razvoju turizma, a što u konačnici može imati vrlo negativne utjecaje kako na turizam, tako i na nacionalno gospodarstvo te sve dionike (Westcott, 2015).

Tablica 1: Značaj dionika za održivi razvoj turizma

Dionici		Glavna područja održivog razvoja turizma
<ul style="list-style-type: none"> • Relevantna ministarstva • Lokalna zajednica • Svi segmenti turističkog sustava • Pružatelji transporta • Javni sektor • Neprofitne organizacije za zaštitu prirode • Tijela za očuvanje kulturne baštine • Radnički savjeti • Turisti 	<p><i>Suradnja kao preduvjet</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Okoliš i svi oblici zagađenja • Iskorištenje resursa • Poslovna praksa turističkih agencija • Održiva proizvodnja i potrošnja • Regulative za zaštitu okoliša • Putovanje kao oblik zadovoljavanja socioloških potreba • Putovanje s ciljem odmora i oporavka

Izvor: Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M. (2013.), *Održivi turizam kao konkurentska prednost Hrvatske*, Čakovec: Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, vol. 4, no. 1, str. 86

U Tablici 1 prikazan je značaj dionika za održivi razvoj turizma na području Republike Hrvatske. Moguće je uočiti da su dionici mnogobrojni, neovisno je li riječ o dionicima koji ostvaruju izravne ili neizravne koristi od obavljanja turističke djelatnosti. Suradnja među dionicima jedan je od temeljnih preduvjeta s ciljem kreiranja održivog razvoja turizma, odnosno razvoja turizma koji će donijeti dobrobiti društvenoj zajednici, ali uz iskorištavanje resursa na način kako bi isti ostali raspoloživi budućim generacijama.

Moguće je definirati 12 ciljeva održivog turizma, odnosno (Održivi turizam Hrvatska, 2021):

- „Ekonomska održivost;
- Boljitak društvene zajednice;
- Kvaliteta radnih mjesta;
- Društvena pravednost;
- Zadovoljstvo posjetitelja;
- Lokalno upravljanje;
- Blagostanje zajednice;
- Kulturno bogatstvo;
- Fizički integritet;

- Biološka raznolikost;
- Učinkovito korištenje resursa te
- Čistoća okoliša“.

Iz prethodno nabrojanih ciljeva održivog razvoja turizma moguće je uočiti da održivi turizam naglašava važnost sinergijskog utjecaja turizma na gospodarstvo, društvenu zajednicu i okoliš. Ukoliko je jedna od tih komponenti zanemarena, ne može doći do razvoja održivog turizma na zadovoljavajućoj razini, a što će u konačnici svakako imati izražen negativan utjecaj na sve tri komponente.

Dodatno, UNWTO definira 17 ciljeva održivog razvoja turizma, jedan od kojih je uloga turizma u smanjivanju siromaštva na određenim područjima. Nadalje, turizam može pozitivno utjecati na smanjivanje gladi na svijetu, poticati ravnopravnost spolova (uz poseban naglasak kada je riječ o plaći), doprinijeti poboljšanju dostupnosti pitke vode za sve itd. Kada je riječ o ekonomskom segmentu, posebice se ističe uloga turizma u poboljšanju nacionalnog blagostanja nerazvijenih država te u tom smislu turizam može doprinijeti smanjivanju razlika između razvijenih i nerazvijenih država. Kada je riječ o ekološkoj komponenti, turizam doprinosi jačanju svijesti o potrebi zaštite prirode te prirodnih resursa kako bi isti bili raspoloživi za korištenje budućim generacijama (UNWTO, 2015).

Iako UN kao temeljna načela ističe eliminaciju siromaštva te iskorjenjivanje gladi u svijetu, na prvi pogled moguće je uočiti da je to trenutačno utopijska ideja budući da brojni čimbenici utječu na gospodarska kretanja na globalnoj razini. Jedan od njih svakako je aktualna pandemija COVID-19, a koja je dodatno utjecala na to da bogati pojedinci postaju još bogatiji, a siromašni još siromašniji. Odnosno, moguće je uočiti da se u konačnici povećava jaz između bogatih i siromašnih slojeva stanovništva te da u tom slučaju turizam može vrlo malo doprinijeti smanjivanju globalnih nejednakosti. Posebice se utjecaj pandemije uočava na načelu poticanja razvoja zdravstvenog sustava, odnosno s razvojem cjepiva bilo je moguće uočiti kako siromašne zemlje ostaju zakinute za odgovarajuću zdravstvenu zaštitu te količine cjepiva koje nisu mogle platiti. U konačnici, moguće je zaključiti da iako su načela održivog razvoja turizma vrlo dobro koncipirana, ipak su previše utopijska te ih nikada neće biti moguće u potpunosti ostvariti (UN, 2021).

Za sami kraj ovog dijela rada bitno je naglasiti da Republika Hrvatska prepoznaje značaj turizma za svoje gospodarstvo, ali i utjecaj razvoja turizma na društvo i okoliš. Zbog toga Hrvatska na nacionalnoj, ali i na lokalnoj razini potiče kreiranje dokumenata (zakonskih propisa, smjernica, strategija i sl.) koji će doprinijeti zaštiti okoliša te održivom razvoju turizma (Vlada Republike Hrvatske, 2003). Jedno od provedenih istraživanja pokazalo je da većina destinacija u Hrvatskoj ne mjeri održivost, ali da ujedno razvijaju održive turističke proizvode i usluge ili imaju definirane strategije kojima se potiče održivost (Melkić, Marković Vukadin i Roknić, 2019: 76).

2.2. Načela održivog razvoja turizma

Načela održivog razvoja turizma u literaturi se razlikuju u ovisnosti o autoru koji ih definira te u ovisnosti o državi porijekla autora. Načela je moguće podijeliti i u ovisnosti s kojim segmentom održivog razvoja su vezani, uz dodavanje četvrtog segmenta, odnosno u slučaju da se društveni segment dijeli na kulturološku te lokalnu održivost. Kada je riječ o ekonomskoj komponenti, nužno je poticanje razvoja svih poslovnih subjekata, neovisno je li riječ o malima ili velikima, budući da se učestalo zanemaruje utjecaj malih poslovnih subjekata, a što zna negativno djelovati na njihovo poslovanje, poseban naglasak stavljen je na promoviranje etičnog ponašanja među svim dionicima, uz što je naglasak stavljen i na kreiranje raznovrsne ponude turističkih proizvoda (McKercher, 2003: 4).

Ekološka održivost poseban naglasak stavlja na zaštitu bioraznolikosti te očuvanje prirodnih resursa. S ciljem razvoja ekološke održivosti turizma, vrlo bitno je razviti smjernice kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini, a ujedno i ako je potrebno zakonski ograničiti djelovanje u turizmu kako bi se spriječio nastanak neželjenih posljedica (CEETO, 2021). Ujedno, naglašava se potreba za razvojem turizma na zaštićenim područjima, ali je pritom nužno točno definiranje dozvoljenih turističkih aktivnosti na zaštićenim područjima kako bi se u konačnici postigli samo pozitivni učinci razvoja turizma na zaštićenim područjima. Kulturna i lokalna održivost se uobičajeno zajednički svrstavaju pod društvenu održivost, pritom je održivi razvoj turizma temelj za očuvanje kulturne raznolikosti te narodnih običaja, dok, kada je riječ o razvoju lokalne zajednice, temeljno načelo je da bi turizam trebao doprinijeti razvoju lokalne zajednice, bilo izravno, kada je riječ o osobama koje pružaju usluge u turizmu, ili neizravno, kada je riječ o drugim pojedincima koji ne pružaju usluge u turizmu (McKercher, 2003: 5).

Prema Deklaraciji o okolišu i razvoju moguće je istaknuti sljedeća načela održivog razvoja turizma (Welford, Ytterhus i Eligh, 1999: 169-170):

- Turizam bi trebao potaknuti razvoj odnosa pojedinaca s prirodom, a što bi u konačnici trebalo potaknuti zaštitu okoliša;
- Turizam bi trebao doprinijeti zaštiti okoliša;
- Razvoj turizma bi trebao biti utemeljen na načelima održivog razvoja;
- Različite nacije bi trebale surađivati s ciljem poticanja međunarodne trgovine te razvoja turizma;
- Turizam, mir na globalnoj razini, razvoj te zaštita okoliša su međusobno ovisni čimbenici;
- Potiče se ukidanje protekcionizma;
- Ističe se zaštita okoliša kao temelj razvoja održivog turizma;
- Nužno je uključivanje većeg broja dionika, odnosno ističe se značaj uloge dionika koji ne ostvaruju izravne koristi od turizma;
- Države bi trebale uspostaviti sustav upozoravanja s ciljem izbjegavanja nedaća koje mogu imati utjecaj na turiste te se pritom potiče međunarodna suradnja;
- Turizam bi trebao doprinijeti povećanom zapošljavanju žena te drugih slabije zapošljivih skupina;
- Turizam bi trebao poštovati međunarodne zakonske propise koji se odnose na zaštitu okoliša.

Moguće je uočiti da su načela razvoja turizma usko povezana s ciljevima razvoja turizma, ali da se u konačnici naglašava razvoj turizma za dobrobit cijele društvene zajednice s ciljem poticanja zaštite ranjivih skupina, a isto, naglašava se potreba za zaštitom okoliša te očuvanjem resursa budući da se turizam ponajprije temelji na iskorištavanju prirodnih resursa.

2.3. Specifičnosti ekoturizma u kontekstu održivog razvoja turizma

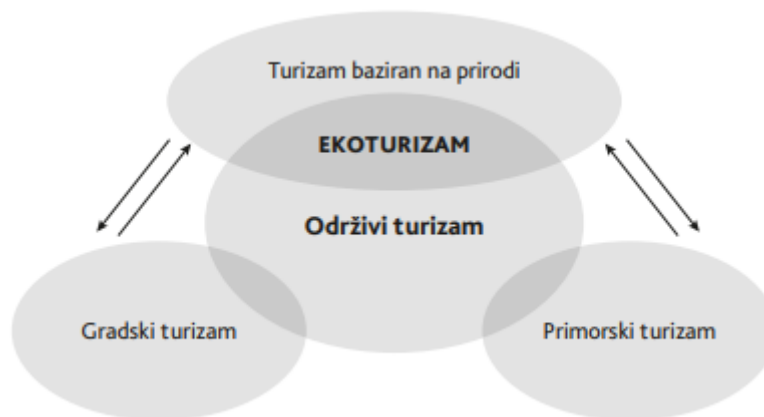
Ekoturizam je jedan od 63 oblika turizma koje su danas prepoznate na globalnoj razini (Colorwhistle, 2021). Ekoturizam se u najopćenitijem smislu može definirati kao oblik turizma koji se temelji na ekološki osviještenim turistima, odnosno pojedincima kojima odmor i rekreacija nije isključiva svrha turističkog angažmana, već oni ujedno potiču zaštitu okoliša u destinaciji koju posjećuju, a što je usko povezano i s poticanjem razvoja te očuvanja kulturnih odrednica određenog kraja (Miljak, Bačić i Kitić, 2012: 327).

Ekoturizam se ističe kao jedan od oblika turizma od izuzetnog značaja za zaštićena područja budući da omogućava istodobnu zaštitu određenog područja, a uz ostvarivanje ekonomskih dobiti za stanovništvo na zaštićenim područjima. Odnosno, moguće je definirati da ekoturizam zadovoljava sve tri komponente kada je riječ o održivom razvoju (Simpson, 2020).

Glavne značajke ekoturizma su (Miljak, Bačić i Kitić, 2012: 327):

- Poticanje razvoja održivih aktivnosti koje nisu velikog obujma, odnosno s manjim brojem posjetitelja i sl., a koje su bliske okolišu, odnosno koje neće narušiti prirodnu ravnotežu. Kao jedan od primjera moguće je istaknuti kampiranje ili jedan od srodnih tipova turizma, odnosno robinzonski turizam, a koji je sve popularniji posljednjih godina te do izražaja dolazi zbog želje pojedinaca za izolacijom tijekom aktualne pandemije;
- Naglasak na pojedinačnim posjetiteljima ili pak malim grupama posjetitelja;
- Naglasak je stavljen i na kvalitetu usluge te ujedno na samu personalizaciju usluge s ciljem poboljšanja zadovoljstva posjetitelja;
- Ekoturizam potiče interes posjetitelja za mikro lokalitete, odnosno potiče se interes za lokalni okoliš te ujedno lokalno proizvedene proizvode, a što u konačnici dodatno dovodi do razvoja lokalne zajednice, odnosno vodi kreiranju multiplikativnog djelovanja turizma na područjima s razvijenim ekoturizmom;
- Ekoturizam poseban je jer promiče odgovorno ponašanje bilo pojedinaca bilo poduzetnika te doprinosi povećanju svijesti o potrebi zaštite prirode određenog područja.

Slika 3: Ekoturizam u kontekstu održivog turizma

Izvor: Stojanović, V. (2011.), *Turizam i održivi razvoj*, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, str. 203

Na Slici 3 prikazan je ekoturizam u kontekstu održivog razvoja turizma. U praksi se učestalo spominje kako ekoturizam podrazumijeva održivo korištenje resursa, ali se ova dva pojma nipošto ne mogu poistovjetiti ponajprije iz razloga što je ekoturizam jedan od specifičnih oblika turizma, dok se pojam održivi razvoj turizma može povezati s bilo kojim oblikom turizma iz razloga jer se održivi turizam temelji na očuvanju okoliša te istodobnom ekonomskom razvoju i kreiranju društvene koristi za širu društvenu zajednicu.

2.4. Pojam i klasifikacija zaštićenih područja

Prije samog definiranja zaštićenih područja, bitno je naglasiti zašto se uopće provodi zaštita određenih područja. Prvenstveno se zaštita određenih područja provodi s ciljem očuvanja bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti te georaznolikosti. Bioraznolikost temelji se na raznolikosti života na zemlji, bilo da je riječ o biljnom ili životinjskom svijetu. U ovom slučaju posebice se ističe potreba za očuvanjem prirodne ravnoteže između pojedinih vrsta budući da svaki dan nestane određeni broj biljnih i životinjskih vrsta, a što dugoročno može imati vrlo izražen negativan utjecaj na čovječanstvo (Carrington, 2018).

Krajobrazna i georaznolikost dijelom su međusobno povezane budući da georaznolikost uvjetuje krajobraznu raznolikost, a koja je ujedno uvjetovana i bioraznolikošću određenog područja. Pritom se krajobrazna raznolikost odnosi na raznolikost određenog područja u vidu pejzaža, a što je ponajprije izravno povezano s geološkim izgledom istog te pošumljenosti ili nekim drugim karakteristikama. Georaznolikost primarno se temelji na raznolikosti tla i sličnih površina, no iako se na prvi pogled ne vidi poveznica, povijesni geološki razvoj izravna je posljedica biološke raznolikosti određenog područja te je tako danas u tlima ili kamenju moguće pronaći različite ostatke biljnog ili životinjskog svijeta koji su zbog različitih geoloških promjena ostali trajno sačuvani (Buzjak, 2015).

“Zaštićeno područje je geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava” (Zakon o zaštiti prirode, 2013: čl. 9). Iz ove definicije vidljivo je da je zaštićeno područje točno određeno područje koje se različitom dokumentacijom definira kao takvo, a što je izravno povezano s brojnim istraživanjima i sl., odnosno zaštićena područja se ne definiraju proizvoljno niti su definirana voljom jedne osobe ili male skupine osoba. Ovo je posebice bitno budući da proglašavanje određenih skupina zaštićenih područja ima izražen utjecaj na

stanovnike tih područja zbog ograničenja koja se nameću s definiranjem zaštićenog područja te je iz tog razloga potrebno provesti izuzetno detaljne konzultacije sa stanovništvom područja koje se planira proglasiti zaštićenim područjem. Prilikom proglašavanja određenog područja zaštićenim, naglasak je stavljen na dugoročno očuvanje prirode, a što je zapravo temeljni razlog za pokretanje ovog postupka, odnosno uočene specifičnosti u pogledu biološke raznolikosti, georaznolikosti ili krajobrazne raznolikosti, a koje mogu biti ugrožene zbog posljedica ljudskog djelovanja.

Moguće je razlikovati dvije kategorije zaštićenih područja (Zakon o zaštiti prirode, 2013: čl. 112):

- Zaštićena područja od državnog značenja (strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat i park prirode) te
- Zaštićena područja od lokalnog značenja (regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma i spomenik parkovne arhitekture).

Iz samih definicija moguće je uočiti da su zaštićena područja od državnog značenja ona područja koja su veće površine i u kojima se primjenjuju strože mjere zaštite. S druge strane, kada je riječ o zaštićenim područjima lokalnog značenja, primarno je riječ o manjim lokalitetima, a na kojima se ujedno primjenjuje manji stupanj zaštite te pritom zaštita tog područja ima manje izražen utjecaj na lokalno stanovništvo, ali se zbog same zaštite to područje ističe u odnosu na druge lokalitete koji nisu zaštićeni (Mackelworth i Jovanović, 2011: 230).

Uz zaštićena područja, definiraju se i druga dva dijela prirode, odnosno zaštićene vrste (strogo zaštićena divlja vrsta) te zaštićeni minerali i fosili (Zakon o zaštiti prirode, 2013: čl. 111). Zbog same kompleksnosti pojašnjavanja, u ovom radu pojmovno će se odrediti isključivo nacionalni parkovi kao oblik zaštićenog područja.

Nacionalni park definira se kao lokalitet veće površine, a na kojem je sačuvano neizmijenjeno područje kopna ili mora, odnosno minimalizirano je ljudsko djelovanje, a maksimalno je očuvana prirodna raznolikost u svakom smislu (Vidaković, 2003: 267). U nacionalnim parkovima ekosustav je u potpunosti sačuvan u izvornom obliku ili je minimalno izmijenjen te se pritom naglasak stavlja na daljnje očuvanje istog. Iako je prvenstveni naglasak na zaštiti

prirode, nacionalni parkovi imaju višestruku namjenu, odnosno znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu te rekreativnu namjenu (Zakon o zaštiti prirode, 2013: čl. 113).

Nacionalni parkovi vrlo su bitni za znanstvenike na području Republike Hrvatske, ali i šire budući da na prostoru nacionalnih parkova mogu pratiti ponašanje te razvoj biljnog i životinjskog svijeta, a da je pritom smanjen utjecaj civilizacije, odnosno minimizirani su negativni utjecaji pojedinaca. Kulturna baština je vrlo izražena na području nacionalnih parkova, počevši od tradicionalne gradnje pa sve do drugih običaja pojedinaca koji obitavaju na područjima nacionalnih parkova. Odgojno-obrazovna namjena usko je povezana sa znanstvenom, ali u ovom slučaju ponajprije je riječ o djeci i mladima koje se na ovim područjima uči o važnosti očuvanja prirode i sl. Kada je riječ o iskorištavanju nacionalnih parkova u turističke svrhe, najvažnija je rekreativna namjena, odnosno nacionalne parkove učestalo pojedinci posjećuju s ciljem bavljenja sportom i sl.

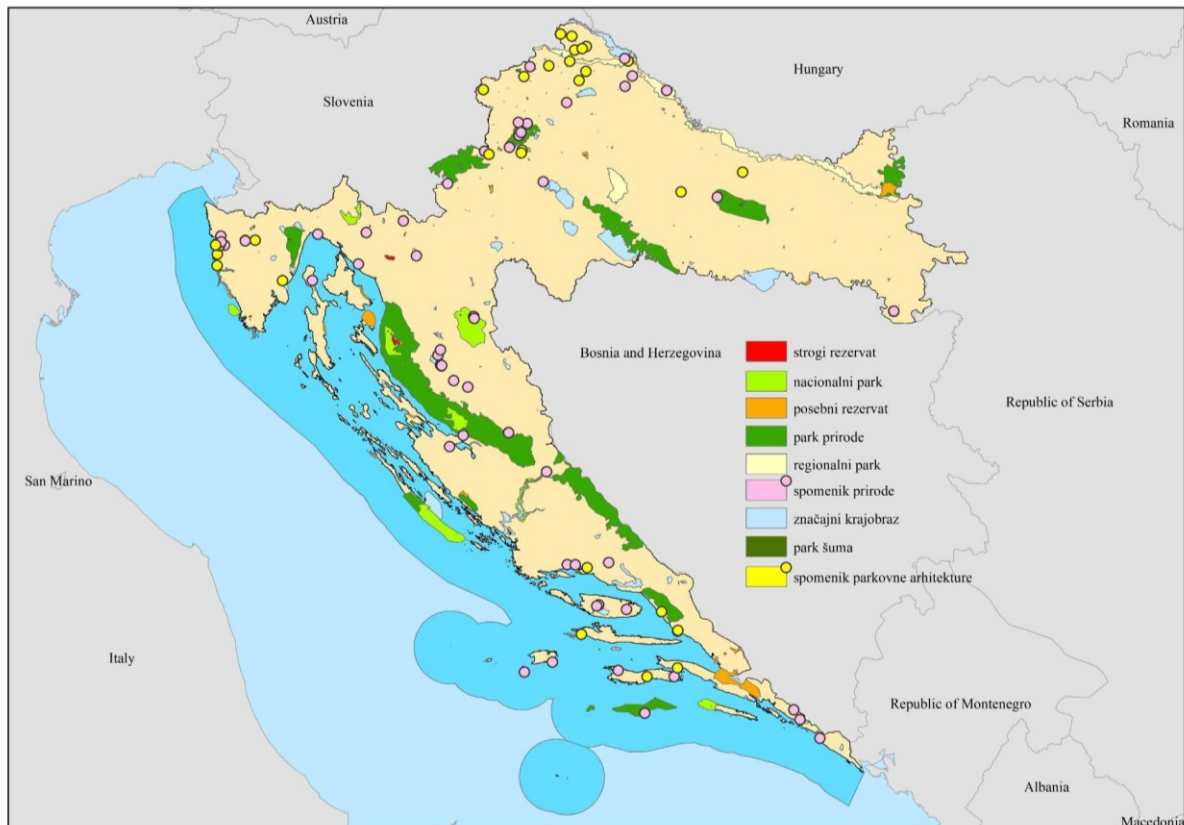
Vrlo bitno je naglasiti da je na području nacionalnih parkova kao jednim od najstrožih oblika zaštite područja zabranjena gospodarska eksploatacija prirodnog bogatstva. Kao jedan od primjera može se istaknuti primjerice iskorištavanje pitke vode na području NP Plitvička jezera, a što je zakonski zabranjeno. Iznimno, dopušteno je obavljanje ugostiteljskih, turističkih i rekreacijskih djelatnosti koje se temelje na posjećivanju područja nacionalnog parka (Zakon o zaštiti prirode, 2013: čl. 113). Iznimke koje su zakonski dopuštene dozvoljavaju se s ciljem razvoja turizma na području nacionalnih parkova, pritom je gospodarsko djelovanje strogo regulirano, a sve s ciljem poticanja održivog razvoja turizma na području nacionalnih parkova.

Na području Hrvatske trenutačno postoji osam nacionalnih parkova, odnosno (Parkovi Hrvatske, 2021):

- NP Krka;
- NP Risnjak;
- NP Mljet;
- NP Brijuni;
- NP Sjeverni Velebit;
- NP Plitvička jezera;
- NP Kornati te
- NP Paklenica.

U 2021. godini registrirano je 410 zaštićenih lokaliteta diljem države, a pritom je riječ o 821.330,01 ha što je čak 9,3% ukupnog teritorija Republike Hrvatske. Pritom su definirana 2 stroga rezervata, 8 nacionalnih parkova, 79 posebnih rezervata, 12 parkova prirode, 2 regionalna parka, 79 spomenika prirode, 81 značajni krajobraz, 27 park-šuma i 120 spomenika parkovne arhitekture (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2021).

Slika 4: Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Izvor: Zavod za zaštitu okoliša i prirode (2021.), *Što je zaštićeno područje*, preuzeto 14. srpnja 2021. s <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/sto-je-zasticeno-podrucje>

Na Slici 4 prikazana su sva zaštićena područja u Hrvatskoj. Pritom je moguće uočiti da su površinom najveći parkovi prirode te da se isti ponajprije prostiru na području gorske Hrvatske. Ujedno, moguće je uočiti kako je u primorskom području više zaštićenih područja u odnosu na kopneno područje, a što se dijelom može povezati i s poljoprivrednom eksploatacijom na kontinentu te s prethodno spomenutom biološkom, krajobraznom i geološkom raznolikošću.

2.5. Upravljanje održivim razvojem turizma na zaštićenim područjima

Upravljanju održivim razvojem turizma na zaštićenim područjima doprinosi Europska povelja o održivom turizmu u zaštićenim područjima. Pritom je riječ o instrumentu za upravljanje razvojem turizma koji se temelji na poticanju doprinosa turizma održivom razvoju gospodarstva, društva i okoliša na zaštićenim područjima u Europi (EUROPARC Federation, 2021). Vidljivo je da se naglašava očuvanje prirode, ali se istodobno iznalaze najbolja rješenja kako bi se postigao gospodarski razvoj te društvena korist, kako na lokalnoj, tako i na široj (nacionalnoj) razini.

Povelja se trenutno primjenjuje na području 17 zemalja, odnosno na 143 zaštićena područja. Republika Hrvatska je jedna od zemalja na čijem području se primjenjuje Povelja, a Certifikat, koji je potvrda održivog razvoja turizma te ujedno vrlo prestižan certifikat kada je riječ o zaštiti okoliša na zaštićenim područjima, dobili su Park prirode Medvednica te Park prirode Lonjsko polje 2014. godine i Nacionalni park Kornati 2015. godine (Održivi turizam Hrvatska, 2021).

Razvijena su načela upravljanja održivim razvojem turizma na određenom području, odnosno (EUROPARC Federation, 2021):

- Davanje prednosti zaštiti prirode, odnosno prilikom razvoja turizma na određenom zaštićenom području naglasak nipošto ne smije biti na gospodarskom iskorištavanju i društvenoj dobrobiti budući da u slučaju da se naruši prirodna ravnoteža zaštićenog područja, u konačnici će se to uvelike odraziti na gospodarsko iskorištavanje istog te posljedično na društvo;
- Doprinos održivom razvoju, odnosno održivi razvoj turizma nužno se mora temeljiti na načelima održivog razvoja te sinergiji između okolišnog, društvenog i gospodarskog aspekta u dugom roku;
- Angažiranje svih dionika, odnosno s ciljem održivog razvoja turizma nužna je suradnja svih dionika na zaštićenom području, bilo da je riječ o poduzetnicima, građanima, javnoj vlasti i sl. s ciljem postizanja kompromisa te donošenja odluka koje će biti najpovoljnije za dionike, a istodobno doprinijeti zaštiti okoliša;
- Efikasno planiranje održivog turizma, odnosno s ciljem postizanja što učinkovitijih rezultata, nužno je efikasno planiranje te

- Stalna poboljšanja, odnosno upravljanje održivim razvojem turizma trebalo bi konstantno doprinositi poboljšanju gospodarskih aktivnosti zaštićenih područja, ali ujedno i poboljšanju kvalitete života stanovništva na istima.

Za razvoj održivog turizma na području Nacionalnog parka Risnjak vrlo je bitna uloga Ministarstva zaštite okoliša i energetike ponajprije jer je riječ o ministarstvu koje je izravno nadležno za definiranje zakonske regulative kada je riječ o ekologiji, a time i djelovanju na području nacionalnih parkova te drugih zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj. U konačnici, zakonska regulacija jedan je od temelja za razvoj gospodarske djelatnosti na zaštićenim područjima kao i razvoja turizma.

Hrvatska agencija za okoliš i prirodu djeluje pod Ministarstvom održivog razvoja i gospodarstva te je vrlo bitan čimbenik za poticanje održivog razvoja turizma, a što se posebice ističe kada je riječ o održivom razvoju na zaštićenim područjima kao što je NP Risnjak. Ova institucija provodi brojne projekte kojima je cilj zaštita okoliša, a što u konačnici vrlo pozitivno djeluje na ekološku komponentu održivog razvoja turizma, a indirektno na društvenu te na gospodarsku komponentu. Kao jedan od projekata koji ova institucija trenutačno provodi može se istaknuti projekt Razvoj okvira za upravljanje ekološkom mrežom Natura 2000, u ukupnoj vrijednosti od gotovo 186,5 milijuna kuna. Osim samog izravnog utjecaja na ekologiju, provođenje ovakvih projekata ima izravan utjecaj na znanstvenike koji dobivaju sredstva za svoj rad te se pomoću njih zapošljavaju i brojno stručno osoblje, a što u konačnici doprinosi razvoju društva te ekonomije (HAOP, 2021).

Za upravljanje zaštićenim područjima vrlo su bitne Javne ustanove u nacionalnim parkovima te parkovima prirode, a koje ujedno oblikuju razvoj turizma na ovim područjima. Iz tog razloga će se u nastavku ovog rada detaljnije analizirati uloga Javne ustanove za upravljanje NP Risnjak.

3. OPĆA I TURISTIČKA OBILJEŽJA NACIONALNOG PARKA RISNJAK

Kako bi empirijski bilo moguće analizirati uspješnost primjene koncepta održivog razvoja turizma u NP Risnjak, u ovom dijelu rada potrebno je prikazati opća i turistička obilježja istog. Na samom početku poglavlja prikazuju se opći podaci o NP, nakon kojih slijedi prikaz klimatskih značajki i prikaz prometne povezanosti svim oblicima prijevoza, s naglaskom na prijevoz osobnim automobilima. Bitno je prikazati presjek dosadašnjeg razvoja turizma na području Parka, turističku atrakcijsku osnovu, raspoloživost smještajnih i ostalih turistički receptivnih kapaciteta te iste povezati s posjećenošću unazad deset godina kako bi se što kvalitetnije moglo definirati obilježja turističke potražnje i motivaciju za dolazak na područje NP Risnjak. Na samom kraju ovog rada prikazana je SWOT analiza ponude parka te se na samom kraju poglavlja prikazuju ustrojstvo i aktivnosti Javne ustanove „Nacionalni park Risnjak“.

3.1. Opći podaci o parku

Nacionalni park Risnjak osnovan je 1953. godine, a ime je dobio po svom najpoznatijem stanovniku, odnosno risu. Ujedno je riječ o životinji koja je prepoznata kao ugrožena i strogo zaštićena vrsta, a što je dodatno doprinijelo proglašavanju područja na kojem ona obitava zaštićenim područjem (Turistička zajednica grada Bakra, 2021). Iako je kroz povijest zbog djelovanja čovjeka došlo do istrebljenja ove životinje, uloženi su napor s ciljem repopulacije te je na području NP Risnjak uočena prva nova odrasla jedinka nakon što su puštene u prirodu jedinke koje su uvezene s drugih područja Europe (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2017).

Tablica 2: Podaci o površini zemljišta (u ha) Nacionalnog parka Risnjak prema vlasništvu prije i poslije proširenja 1997. godine

Površina zemljišta	Državno zemljište	Privatno zemljište	Ukupno
Prije proširenja	3.125	75	3.200
Proširenje	2.500	700	3.200
Ukupno nakon proširenja	5.625	775	6.400

Izvor: Sabor Republike Hrvatske (2019.), *Zaštita prirode na području Nacionalnog parka Risnjak*, preuzeto 16. srpnja 2021. s https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/075512/61_ZASTITA_PRIRODE_RISNJAK.pdf

U Tablici 2 istaknuta je površina zemljišta NP Risnjak prema vlasništvu. Pritom su navedene površine u ha prije te nakon proširenja do kojeg je došlo 1997. godine kada je Park proširen na područje Snježnika, izvorišnog dijela rijeke Kupe, slivnog područja potoka Kraščevica, prodor Sušice i livade Šegine. Ujedno, moguće je uočiti da se 1997. godine površina Parka udvostručila, a da je pritom došlo do vrlo značajnog širenja kada je riječ o prostorima koji su u privatnom vlasništvu, a što je jedna od otežavajućih činjenica, a koja ujedno može imati izraženo negativan utjecaj na vlasnike tih površina budući da je čak 4.600 ha površine parka proglašeno strogim rezervatom, odnosno zabranjena je bilo kakva djelatnost, čak su zabranjene i iznimke, odnosno obavljanje turističke djelatnosti (Sabor Republike Hrvatske, 2019).

Nacionalni park Risnjak nalazi se u Primorsko-goranskoj županiji, odnosno na prostoru gradova Delnice, Bakar i Čabar te općina Lokve i Čavle. Površine je 6.350 ha, a jedan od temelja za proglašenje zaštićenog područja je šuma koja se nalazi na području NP Risnjak te hidrogeološki spomenik prirode, odnosno izvor rijeke Kupe. NP Risnjak je geološki jedan tip prepreke ili pak poveznice koja povezuje primorsku te kontinentalnu Hrvatsku (budući da je riječ o krškom području), a ujedno je riječ o području koje je vrlo bogato florom i faunom, a posebice ugroženim te endemskim vrstama. Tako je na području NP Risnjak evidentirano 1.148 vrsta i podvrsta flore, a kada je riječ o fauni, ovo područje je specifično zbog činjenice da je prirodno stanište tri velike europske zvijeri, odnosno medvjeda, risa i vuka (NP Risnjak, 2021).

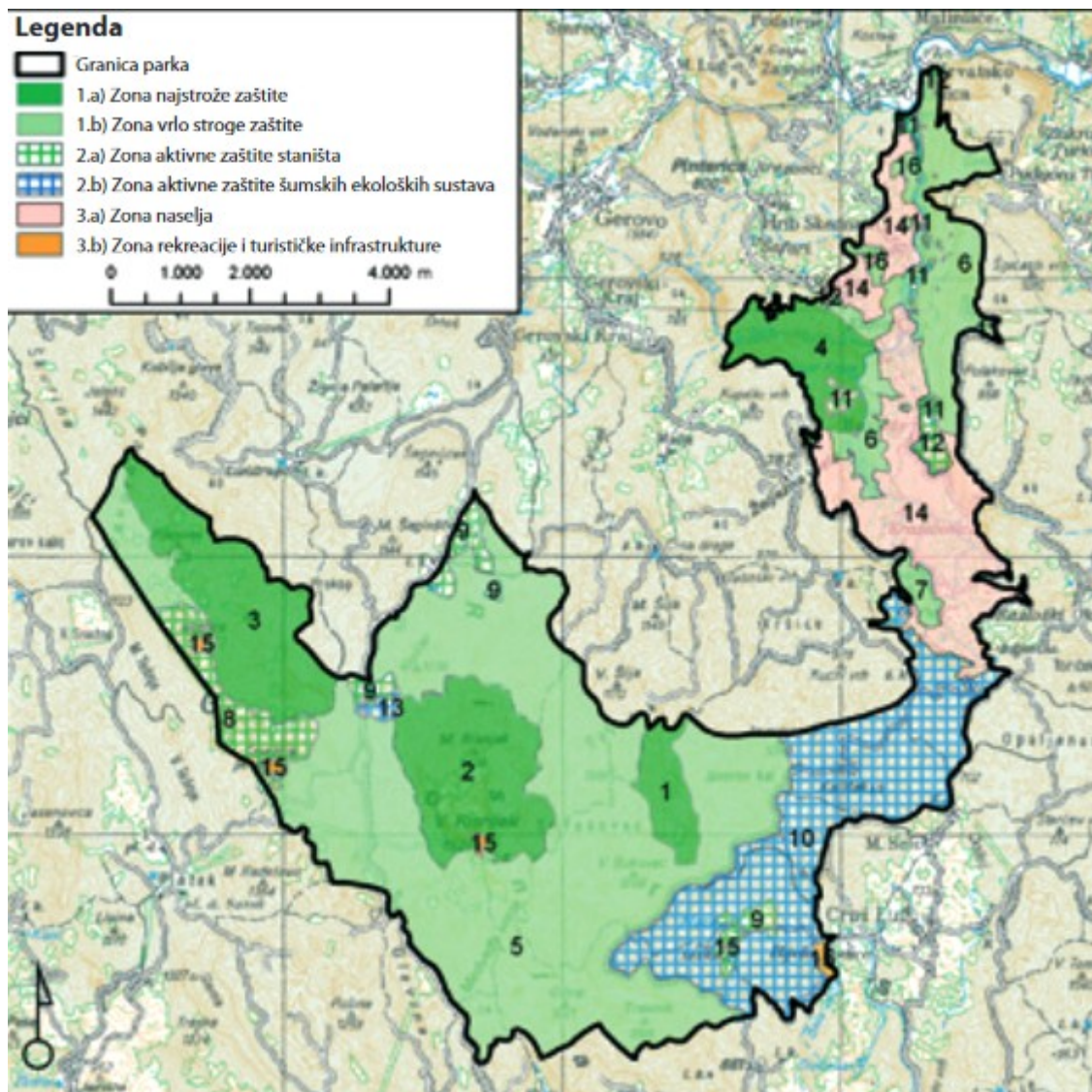
Slika 5: Nacionalni park Risnjak

Izvor: Dinarsko gorje (2021.), *Risnjak i Risnjačka skupina*, preuzeto 20. srpnja 2021. s <https://www.dinarskogorje.com/risnjak.html>

Na Slici 5 prikazan je dio vizure Nacionalnog parka Risnjak, odnosno dio pogleda na gorje i s planinarskim domom. Najniža točka NP Risnjak je na 290 metara nadmorske visine, dok je najviša točka Veliki Risnjak na 1.528 m. Na području NP Risnjak nalaze se i druga dva značajna vrha, odnosno Sjeverni Mali Risnjak na 1.434 m te Južni Mali Risnjak na 1.448 m.

Slika 6: Zone Nacionalnog parka Risnjak

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture, str. 56

Na Slici 6 prikazane su zone Nacionalnog parka Risnjak. Pritom je Park podijeljen na zone kako bi se diferencirala područja koja su pod najstrožom zaštitom u odnosu na područja na kojima je moguće obavljanje turističkih djelatnosti. Crnom bojom označena je granica Parka, tamno zelenom bojom označena su najstrože zaštićena područja, dok s druge strane postoje područja označena rozom bojom, odnosno područja naselja, na kojima je značajno teže provoditi mjere zaštite. U ovom slučaju je ponajprije vrlo bitno djelovati na svijest stanovnika naseljenih područja kako bi svojim ponašanjem doprinijeli zaštiti prirodnih resursa Parka te očuvanju resursa za buduće generacije.

3.2. Klimatske značajke i prometna povezanost parka

Zbog velikih visinskih razlika, očekivano je da su i klimatske značajke na području NP Risnjak vrlo specifične, odnosno da je klima uvelike ovisna o tome je li riječ o dijelu Parka koji je bliži primorskom ili kontinentalnom dijelu. Zbog same činjenice da se Park nalazi na središnjem dijelu Risnjaka i Snježnika, a obuhvaća i gornji tok rijeke Kupe s izvorištem rijeke, moguće je uočiti da je riječ o brdsko-planinskom području koje, iako je u blizini mora, ipak ima vrlo specifične značajke koje ovise o geološkim karakteristikama. Budući da se najviša točka na području NP Risnjak, odnosno vrh Velikog Risnjaka koji je na 1.528 metara nadmorske visine nalazi na 15 km od mora, gdje prevladava mediteranska klima s kratkim, blagim i kišnim zimama, a dugim i sušnim ljetima, a s druge strane 8 km od izvora rijeke Kupe na 321 metar nadmorske visine, moguće je uočiti da se na samo 23 km udaljenosti nalaze velike razlike u nadmorskoj visini (NP Risnjak, 2021).

„Osnovne karakteristike su u mjesečnim temperaturama najhladnijeg mjeseca koja iznosi manje od -3°C , srednja mjesečna temperatura najtoplijeg mjeseca dostiže iznad 10°C i niža je od 22°C . Najsuši dio godine je tijekom ljeta, a maksimalna količina oborina javlja se početkom godine te u kasnu jesen. Srednje godišnje kolebanje temperature za NP Risnjak iznosi između $16-17^{\circ}\text{C}$ ” (IRMO, 2017: 41). Na području Parka najizraženiji su vjetrovi bura i jugo, kao i u primorskom dijelu Hrvatske, a što se u konačnici očituje kroz utjecaj na padaline te na druge čimbenike. Bura može dovesti do pojave ekstremnih vjetrova, dok jugo može dovesti do obilnih količina padalina, a što se u konačnici izravno odražava na vegetaciji koja raste na području Parka.

Iako su vjetrovi koji pušu na području Parka karakteristični za primorski dio Republike Hrvatske, kada je riječ o snježnom pokrivaču, isti se zna zadržati i do 5 mjeseci, a što je jedna od karakteristika gorske Hrvatske (IRMO; 2017: 41). Moguće je zaključiti da je područje Parka, kada je riječ o klimatologiji, jedno od područja koje je manje prihvatljivo za život, već je poželjnije za privremeno stanovanje te iskorištavanje u turističke svrhe, bilo da je riječ o ljetnoj ili zimskoj sezoni.

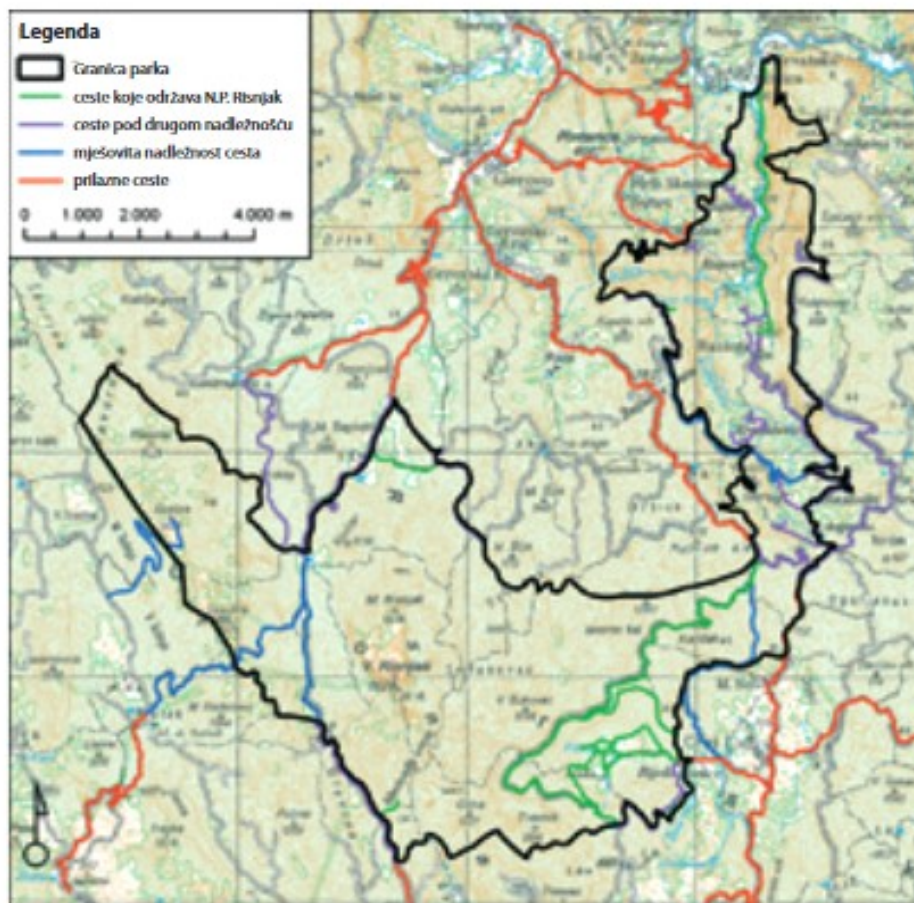
Prometna povezanost jedan je od temeljnih preduvjeta za razvoj turizma na određenom području. S ciljem poboljšanja prometne povezanosti nužno je razviti dobru infrastrukturu, ali, budući da je riječ o zaštićenom području, vrlo bitno je provesti brojne studije utjecaja na

okoliš zahvata koje je nužno poduzeti kako bi se izgradila infrastruktura. Na području Parka pa u njegovoj okolini postoje prometnice, državne, županijske i lokalne, koje povezuju veća naseljena mjesta. Kao i diljem Republike Hrvatske, kada je riječ o manjim naseljenim mjestima, prometnice su vrlo slabo održavane, a poseban problem je snježni pokrivač te u tom slučaju brojna mjesta, kao i veći dio parka određeni vremenski period zna biti odsječen od ostatka zemlje.

Kada je riječ o prometnoj povezanosti u vidu linija javnog prometa, ne postoji željeznička pruga na području Parka, a što bi ujedno bilo u suprotnosti temeljnim načelima zaštite prostora. Ujedno, ne postoji niti željeznička postaja koja je u blizini, izuzev one u Delnicama, ali za turiste pritom poseban problem predstavlja organizacija drugog dijela puta do Parka te transport na prostoru samog Parka. Ujedno, kada je riječ o autobusnim linijama, postoje određene lokalne linije, ali je pandemija djelovala na smanjivanje broja linija, kao i diljem zemlje, a što predstavlja problem kako za lokalno stanovništvo, tako i za turiste.

Poboljšanju prometne povezanosti doprinijela je autocesta Rijeka-Zagreb te blizina autoceste A1, odnosno autoceste Zagreb-Ploče, a što je temeljni preduvjet za razvoj turizma na području Parka budući da veliki dio turista dolazi organizirano (autobusima) te u osobnom aranžmanu, odnosno osobnim automobilom. S ciljem poboljšanja prometne povezanosti bilo bi poželjno uložiti dodatna sredstva u poboljšanje postojeće infrastrukture te izgradnju nove (posebice žičara i sl. u područjima oko Parka), ali je pritom nužno posebnu pozornost posvetiti utjecaju na okoliš te ekonomskoj isplativosti pojedine prometnice.

Slika 7: Prometna infrastruktura na području Nacionalnog parka Risnjak

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture, str. 21

Na Slici 7 prikazana je prometna infrastruktura na području Parka. Pritom su crnom linijom označene granice parka, zelenom ceste koje održava NP Risnjak, ljubičastom ceste koje su pod nadležnošću drugih institucija i tijela, plavom one koje su pod mješovitom nadležnošću te crvenom prilazne ceste, odnosno lokalne, županijske te državne prometnice. Moguće je uočiti da na većem području Parka postoje prometnice, ali na krškim predjelima oko najviših vrhova prometnice gotovo da ne postoje, a što dijelom otežava prilaz turista tim područjima Parka. S druge strane, ovakva situacija je poželjna kada je riječ o ekološkom segmentu te u situaciji kada pojedinci ne mogu jednostavno pristupiti određenim područjima, za očekivati je da ni neće niti ići tamo, a što doprinosi eliminaciji negativnog utjecaja na prirodnu ravnotežu koji bi mogao nastati u situaciji kada bi veći broj posjetitelja bio na određenim područjima.

3.3. Presjek dosadašnjeg razvoja turizma na području parka

U usporedbi s nekim drugim zaštićenim područjima, nacionalni parkovi se sporije razvijaju, a što se svakako može povezati s karakteristikama svakog parka. Ujedno, moguće je uočiti da je sama promocija različita pa je u NP Risnjak slabije razvijena u odnosu na neke druge parkove kao što su npr. NP Krka i NP Plitvička jezera koji su poznati diljem svijeta. Park je ponajprije zanimljiv znanstvenicima i studentima koji na području parka provode brojna istraživanja s ciljem kreiranja nekih novih spoznaja te davanja preporuka koje mogu pomoći neki budući razvoj Parka.

Turizam se na području Parka razvija od samog njegovog osnutka, a dodatnom razvoju turizma doprinosi obnova određenih građevina kao što su primjerice one koje su u vlasništvu Javne ustanove koja upravlja Parkom. U Parku do sada nije došlo do razvoja masovnog turizma kao u obližnjim primorskim područjima ili kao na području NP Plitvička jezera, a što dodatno olakšava djelovanje s ciljem zaštite prirodnih resursa. Iako bi možda pojedini poduzetnici koji pružaju turističke usluge na području Parka priželjkivali značajniji razvoj, na području ovog Parka moguće je u vrlo kratkom roku postići održivi razvoj turizma, a ponajprije iz razloga što područje Parka ne posjećuje veliki broj posjetitelja, niti na području Parka obitava veliki broj stanovnika te bi u tom slučaju razvoj turizma imao izražen pozitivan utjecaj na gospodarstvo mikroregije te bi se time ostvario višestruki pozitivan utjecaj na društvo na lokalnoj razini (ponajprije, uz indirektan utjecaj na nacionalnu razinu).

Tablica 3: Posjećenost nacionalnih parkova u Hrvatskoj 2019. i 2020. godine

	POVRŠINA u km ²	NADMORSKA VISINA (m)	BROJ POSJETITELJA		INDEKS 2020./2019.
			2019.	2020.	
Brijuni	34	0 - 55	152.522	74.135	48,6
Krka	109	0 - 253	1.364.000	423.010	31,0
Kornati	217	0 - 236	242.321	8.521	3,5
Mljet	54	0 - 391	148.395	37.844	25,5
Paklenica	95	50 - 1.571	144.681	64.924	44,9
Plitvička jezera	297	380 - 1.280	1.771.523	445.841	25,2
Risnjak	64	680 - 1.528	31.074	14.580	46,9
Sjeverni Velebit	109	518 - 1.676	21.636	19.691	91,0

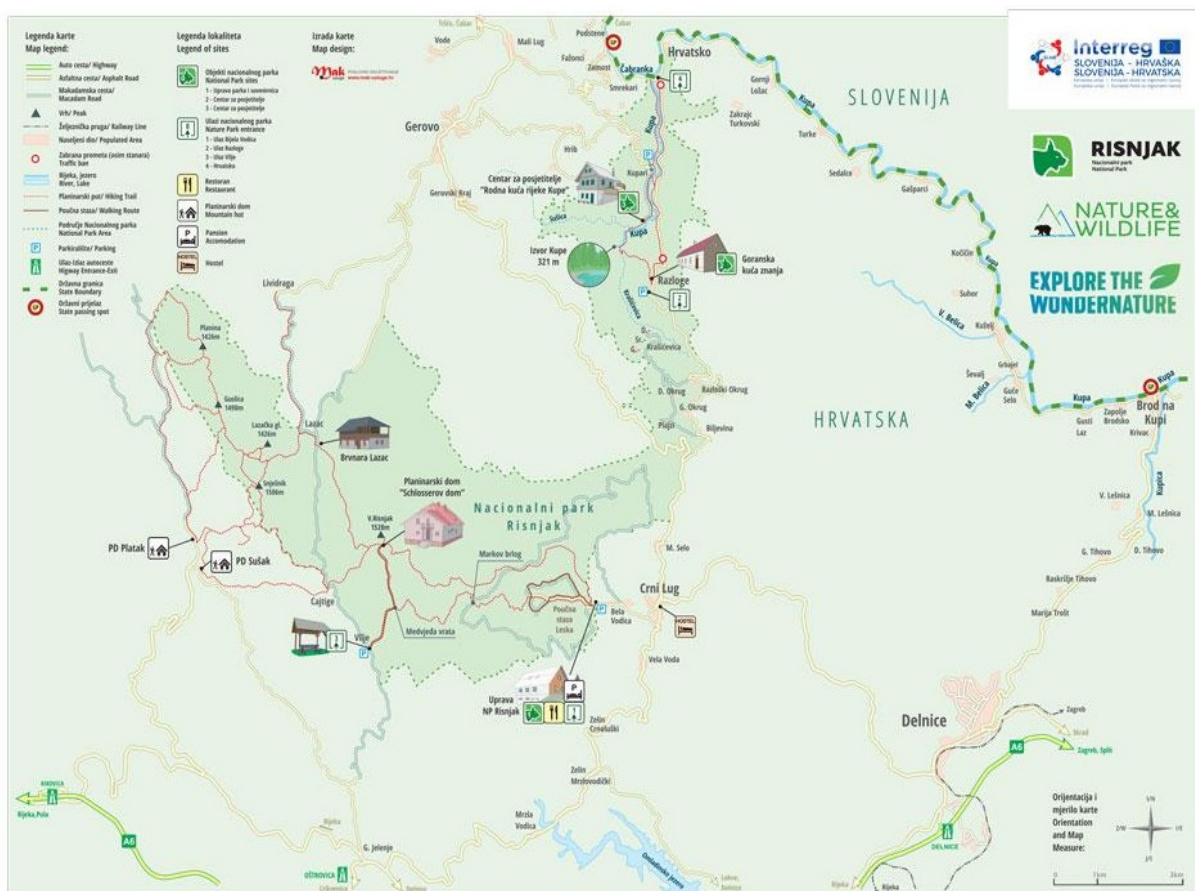
Izvor: HTZ (2021.), Turizam u brojkama 2020., Zagreb: Hrvatska turistička zajednica, str 9.

U Tablici 3 prikazana je posjećenost NP Risnjak u odnosu na posjećenost drugih nacionalnih parkova u Hrvatskoj tijekom 2019. i 2020. godine. Kroz posjećenost Parka moguće je prikazati koliko je turizam uopće razvijen na njegovom području. Moguće je uočiti da je kod NP Risnjak riječ o jednom od najmanjih parkova, ali ujedno i jednom od najlošije posjećenih parkova u Republici Hrvatskoj. Usporedi li se broj posjetitelja NP Krka i NP Plitvička jezera, moguće je uvidjeti da je turizam na području ovog Parka vrlo slab, pa je temelj postojanja ovog Parka ponajprije provođenje znanstvenih istraživanja koja su relevantna za očuvanje okoliša.

3.4. Turistička atrakcijska osnova parka

Turistička atrakcijska osnova može se prikazati pomoću pojednostavljene karte kao što je ova prikazana u nastavku.

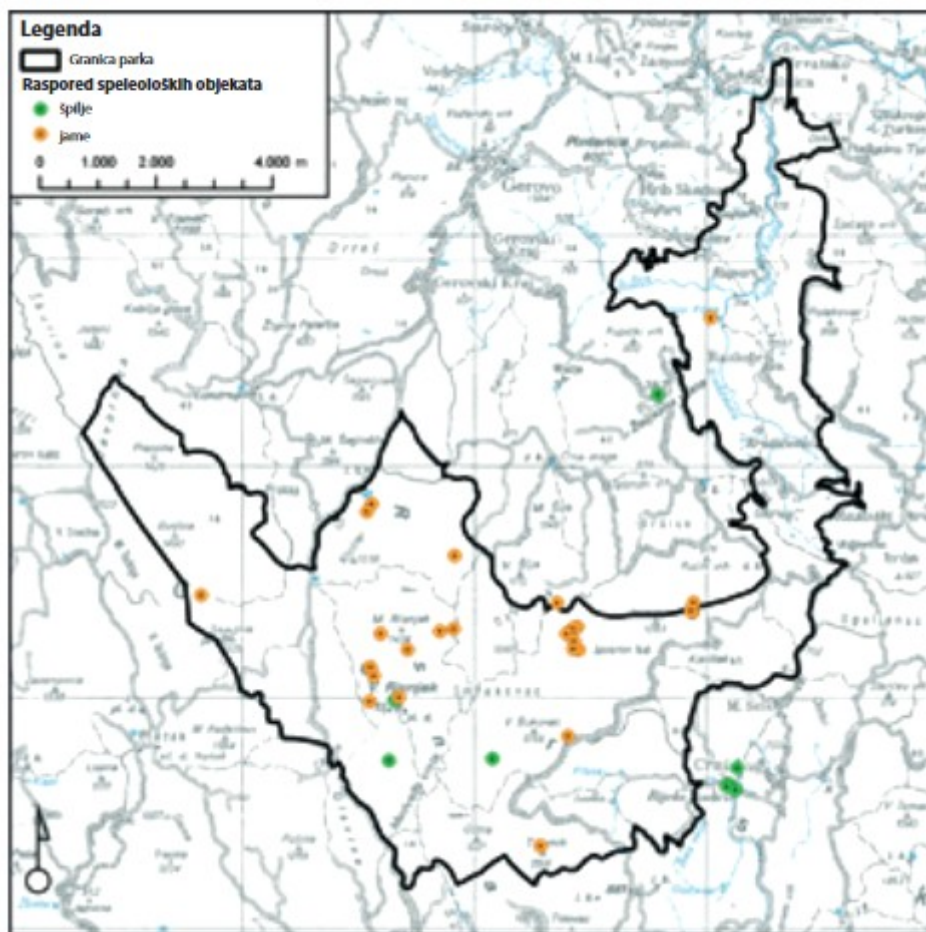
Slika 8: Pojednostavljena karta Nacionalnog parka Risnjak

Izvor: Mak usluge (2021.), *Pojednostavljena karta NP Risnjak, prekogranična suradnja SLO-HR*, preuzeto 05. kolovoza 2021. s <http://www.mak-usluge.hr/2021/03/22/pojednostavljena-karta-np-risnjak-prekogranična-suradnja-slo-hr/>

Na Slici 8 prikazana je pojednostavljena karta NP Risnjak. Moguće je uočiti da na području Parka ne postoji značajnija turistička atrakcijska osnova, izuzmu li se prirodne ljepote. Ujedno, kada je riječ o prirodnim lokalitetima, jedan od nedostataka je svakako neraspoloživost javno objavljenih informacija o lokalitetima te nepostojanje trajnih ploča s informacijama o lokalitetima. Također, bilo bi potrebno dodatno označiti staze te druge sadržaje kako bi područje Parka bilo raspoloživo te zanimljivo većem broju turista.

Slika 9: Glavni speleološki lokaliteti na području Nacionalnog parka Risnjak

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture, str. 32

Na Slici 9 prikazani su glavni speleološki lokaliteti na području NP Risnjak. Moguće je uočiti da su na području Parka dvije špilje, ali i veći broj jama koje su vrlo popularne među speleolozima te brojnim znanstvenicima koji istražuju floru i faunu podzemnih područja. Ujedno, moguće je uočiti da na području u blizini Parka postoje i druge špilje, što dodatno pridonosi njegovoj atraktivnosti. Odnosno, moguće je uočiti da se ovi lokaliteti nalaze

ponajprije na krškom dijelu Parka te ujedno prikazuju kolika je geološka raznolikost ovog područja, a koja može biti jedan od temelja za budući razvoj turizma u Parku.

3.5. Raspoloživost smještajnih i ostalih turistički receptivnih kapaciteta parka

U ovom dijelu rada analizira se raspoloživost smještajnih i ostalih turistički receptivnih kapaciteta na području NP Risnjak i okolice.

Slika 10: Posjetiteljska infrastruktura na području Nacionalnog parka Risnjak

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture, str. 32

Na Slici 10 prikazana je posjetiteljska infrastruktura Nacionalnog parka Risnjak. Moguće je uočiti da su na području Parka samo dvije planinarske kuće, koje se ujedno nalaze na nenaseljenom području, odnosno brdsko-planinskom području u kojem ne postoje niti značajnije prometnice. Iz tog razloga bila je potrebna izgradnja planinarskih kuća kako bi planinari koji se za vrijeme vremenskih nepogoda i sl. nađu na tom području imali gdje skloniti. Moguće je uočiti da se u neposrednoj blizini, odnosno uz same granice Parka nalazi više smještajnih objekata. Na području samog Parka postoji lokacija koja je namijenjena za športski ribolov te ujedno doprinosi privlačenju posjetitelja, odnosno ribolovaca koji vole specifičan ribolov kao što je ribolov na brzim vodama (planinskim rijekama).

Smještaj na području Parka moguć je u pansionu Ribnjak koji se nalazi neposredno uz Upravu Javne ustanove, odnosno kod samog ulaza u Park. Pansion je kapaciteta 5 dvokrevetnih soba, a što je jako mali smještajni kapacitet. Usto, smještaj je moguć u planinarskom domu Josip Schlosser Klekovski koji se nalazi podno vrha Risnjaka, kapaciteta 43 ležaja (NP Risnjak, 2021). Kapaciteti su dijelom uvećani izgradnjom te opremanjem „Volonterskog centra u Crnom Lugu“ a koji je financiran sredstvima iz EU fondova (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2018).

3.6. Posjećenost parka

U ovom dijelu rada prikazuje se broj posjetitelja Nacionalnog parka Risnjak unazad zadnjih 10 godina.

Tablica 4: Broj posjetitelja Nacionalnog parka Risnjak, 2011.-2020.

Godina	Broj posjetitelja
2011.	18.212
2012.	16.359
2013.	13.985
2014.	11.338
2015.	12.715
2016.	14.346
2017.	16.575
2018.	16.816
2019.	31.074
2020.	14.580

Izvor: HTZ (2012.-2021.), Turizam u brojkama 2011.-2020., Zagreb: Hrvatska turistička zajednica

U Tablici 4 prikazana je posjećenost Nacionalnog parka Risnjak u razdoblju od 2011. do 2020. godine. Moguće je uočiti da je pritom 2019. godina bila rekordna po broju posjetitelja, kao i općenito kada je riječ o turizmu na području Republike Hrvatske. S druge strane, iako je 2020. godina jedna od lošijih godina za turizam na području Hrvatske, na području Parka je bio veći broj posjetitelja tijekom 2020. godine nego u 2013., 2014., 2015. i 2016. godini, što pokazuje da je tijekom prethodnih godina došlo do promjena kada je riječ o određenim čimbenicima koji su utjecali na samu atraktivnost Parka u turističkom smislu. Iako je došlo do značajnog pada broja posjetitelja Parka u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu, taj pad je značajno manje izražen u odnosu na pad broja posjetitelja u nekim drugim, odnosno posjećenijim parkovima.

3.7. Obilježja turističke potražnje i motivacija za dolazak

Iz prethodno navedenog moguće je zaključiti da su smještajni kapaciteti na području Parka vrlo mali i da su ujedno obilježja parka vrlo specifična, što u konačnici utječe na to da je Risnjak jedan od najslabije posjećenih nacionalnih Parkova u Republici Hrvatskoj. Moguće je uočiti da Risnjak ne posjećuju primarno turisti koji su najčešći na području Hrvatske, odnosno obitelji s djecom koji za svoj odmor ponajprije izabiru priobalne lokalitete tijekom trajanja ljetne sezone. Risnjak ponajprije posjećuju znanstvenici, avanturisti te osobe koje se žele na određeno vrijeme izolirati i uživati u prirodnim ljepotama Parka. Jedno od temeljnih obilježja turističke potražnje je da je ona cjelogodišnja, izuzev perioda kada je otežan pristup području Parka zbog snježnog pokrivača tijekom zimskih mjeseci. Bitno je naznačiti da su određeni broj turista svakako eko turisti, a kojima je cijena određene usluge manje bitan čimbenik, što je nužno uzeti u obzir prilikom dodatnog razvoja turizma na ovom području.

Tijekom 2020. godine jedan od temeljnih motiva za dolazak na područje Parka svakako je potreba za izolacijom te su tijekom prethodne godine turisti ponajprije birali obilazak lokaliteta na kojima nije velika posjećenost s ciljem izbjegavanja bliskog kontakta s drugim osobama. Jedan od temeljnih ciljeva dolaska planinara su svakako kondicijske pripreme za neke druge planine, uz razgledavanje i uživanje u prirodnim ljepotama. Speleolozi često posjećuju ovo područje s ciljem provođenja istraživanja, a koja su vrlo bitna s ciljem utvrđivanja evolucije podzemnog svijeta, odnosno flore i faune u podzemlju. Jedni od najznačajnijih posjetitelja ovog područja svakako su znanstvenici, studenti te druge osobe

koje analiziraju evoluciju flore i faune, geološka obilježja te druge specifičnosti na području Parka.

3.8. SWOT analiza ponude parka

U ovom dijelu rada kreirana je SWOT analiza kako bi se sumarno prikazale snage, slabosti, prilike i prijetnje za turizam na području NP Risnjak.

Tablica 5: SWOT analiza ponude Nacionalnog parka Risnjak

<p>Snage</p> <p>Očuvana bioraznolikost na području parka</p> <p>Blizina Rijeke te drugih turistički razvijenih primorskih područja</p> <p>Blizina važnih prometnica</p> <p>Obogaćivanje turističke ponude područja</p> <p>Zapošljavanje lokalnog stanovništva koje zbog karakteristika okolice teže pronalazi zaposlenje</p> <p>Reguliranje zaštite na području parka</p> <p>Turizam može doprinijeti zaštiti kulturnog identiteta područja te tradicijskih vrijednosti</p>	<p>Slabosti</p> <p>Nedovoljno razvijena infrastruktura</p> <p>Nedovoljni smještajni kapaciteti</p> <p>Slaba prometna povezanost s okolicom</p> <p>Karakteristike parka (primarno krško područje)</p> <p>Slaba povezanost linijama javnog prijevoza s okolicom</p> <p>Klimatološke karakteristike parka (snijeg do 5 mjeseci u godini, što otežava razvoj turizma)</p>
<p>Prilike</p> <p>Razvoj ekoturizma kao jednog od tipova turizma koji su se pokazali kao profitabilniji</p> <p>Ulaganje u znanja i vještine lokalnog stanovništva</p> <p>Poticanje razvoja lokalnih suvenira te drugih proizvoda koji će predstavljati NP Risnjak</p> <p>Poticanje razvoja ruralnog turizma</p> <p>Poticanje razvoja privatnog smještaja na području te u okolici parka</p> <p>Korištenje sredstava iz EU fondova za uređenje infrastrukture</p>	<p>Prijetnje</p> <p>Pad turističke aktivnosti na globalnoj razini zbog djelovanja pandemije</p> <p>Iseljavanje te starenje stanovništva s područja te okolice parka</p> <p>Nedostatak inicijative za razvojem dodatnih sadržaja na području parka</p> <p>Nedostatak inicijative za uređenjem postojećih sadržaja na području parka</p>

Izvor: Izrada autorice

U Tablici 5, u kratkim crtama, prikazana je SWOT analiza ponude Parka. Pritom je svakako nužno uzeti u obzir snage i prilike, ali posebnu pozornost posvetiti slabostima te prijetnjama kako bi se u konačnici izbjegao negativan utjecaj koji iste mogu imati na turizam NP Risnjak. Kao jedna od snaga svakako se može istaknuti očuvana bioraznolikost na području Parka, a

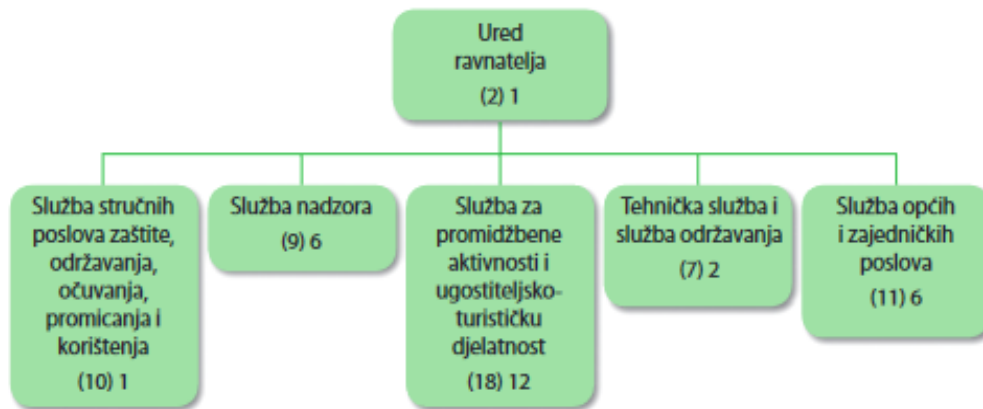
što svakako ima izražen pozitivan utjecaj na razvoj turizma te ujedno privlači i brojne znanstvenike na područje Parka. Ujedno, očuvana bioraznolikost jedan je od temelja za razvoj turizma u budućnosti, budući da je ovakvih područja na globalnoj razini sve manje. Kao jedna od slabosti može se istaknuti slaba prometna povezanost s okolicom, a što za posljedicu ima dolazak manjeg broja turista. S ciljem eliminacije ove slabosti, bilo bi potrebno uvesti dodane linije javnog prometa, posebice tijekom ljetne sezone, a koje bi povezivale NP Risnjak s okolnim većim gradovima, pa čak i s Primorsko-goranskom te Istarskom županijom.

Kao jedna od prilika može se svakako istaknuti razvoj agroturizma, budući da je ovaj oblik turizma na razini Republike Hrvatske i Europske unije prepoznat kao cjelogodišnji te koji ujedno ima izražen utjecaj na razvoj ruralnih područja. Izravno utječe na smanjenje depopulacije i podstiče razvoj drugih djelatnosti na takvim područjima, a što u konačnici doprinosi poboljšanju kvalitete života ljudi koji tu obitavaju. Kao jedna od prijatnji ističe se pad turističkih aktivnosti na globalnoj razini, a što je bilo vrlo izraženo tijekom 2020. godine, dok je 2021. godine vidljiv u potpunosti drugačiji trend u kojem je došlo do značajnog oporavka turizma.

3.9. Ustrojstvo i aktivnosti Javne ustanove

Parkom upravlja Javna ustanova koja je u nadležnosti Vlade Republike Hrvatske, odnosno Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Uprava Javne ustanove smještena je na samom ulazu u Park u Bijeloj Vodici, u Crnom Lugu. Tijela Javne ustanove čine Upravno vijeće i ravnatelj. Pritom Upravno vijeće upravlja samom Javnom ustanovom, a time posljedično i aktivnostima koje se provode na području Parka, dok je ravnatelj zadužen za rad i poslovanje Ustanove, a imenuje ga ministar koji je zadužen za poslove zaštite prirode, odnosno trenutno ministar koji je na čelu Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja (Nacionalni park Risnjak, 2021).

Slika 11: Organizacijska struktura Javne ustanove

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture, str. 20

Na Slici 11 prikazana je organizacijska struktura Javne ustanove za upravljanje NP Risnjak. Na samom vrhu strukture je ravnatelj, odnosno Ured Ravnatelja, a potom su ustrojene različite službe koje su potpora radu Uredu ravnatelja. Riječ je o sljedećim službama: “ Služba stručnih poslova zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka, Služba nadzora, Služba za promidžbene aktivnosti i ugostiteljsko-turističku djelatnost, Tehnička služba i služba održavanja te Služba općih i zajedničkih poslova” (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2017). Iz samih naziva službi moguće je uočiti da su pokrivena sva područja djelovanja koja su bitna za funkcioniranje turističke te drugih djelatnosti koje su u nadležnosti same Javne ustanove.

Aktivnosti, odnosno djelokrug rada Javne ustanove definiran je prema Zakonu o zaštiti prirode te pritom podrazumijeva naredne skupine djelatnosti (HAOP, 2021):

- Očuvanje prirodnih vrijednosti, pritom je nužno naglasiti da je jedna od temeljnih nadležnost Javne ustanove kontrola populacije flore i faune na području Parka, odnosno Javna ustanova po potrebi provodi repopulaciju određenih životinjskih vrsta, kao što je primjerice ris te nadzire floru na svom području kako bi se spriječilo širenje invazivnih biljnih vrsta;
- Očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti, a koje su vrlo bogate u ovom kraju, pritom je nužno zaštititi tradicionalnu gradnju, nematerijalne vrijednosti, narodne nošnje, gastronomiju i druge elemente kulturne baštine te

- Suradnja s lokalnom zajednicom, a što je jedan od temeljnih preduvjeta za razvoj NP Risnjak, budući da su lokalni dionici bitni kao zaposlenici, volonteri i sl., a ujedno uvelike mogu doprinijeti razvoju aktivnosti na području parka.

Tablica 6: Objekti u vlasništvu Javne ustanove

Objekti	
Naziv	Opis
Upravna zgrada s ugostiteljskim dijelom	Zgrada u Crnom Lugu, ukupne površine 763m ²
Kuća Leska	Budući interpretacijski sadržaj, ukupne površine 64m ²
Kuća Razloge	Stari ugostiteljski objekt, ukupne površine cca. 210m ² , planiran za informacijski centar i jednostavni smještaj
Promatračnica za velike zvijeri	Objekt uz hranilište na Leski
Hranilište Leska	Hranilište za promatranje velikih zvijeri
Lugarnica Vršičak	Zgrada i štala u najmu, površine 170m ²
Škola Razloge	Zgrada dana na korištenje Nacionalnom parku Risnjak dugoročnim ugovorom sa Županijom, budući edukativni centar, površine cca. 300m ²
Sklonište Lazac	Nužni smještaj za posjetitelje i nadzornike

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture, str. 20

U Tablici 6 prikazani su objekti u vlasništvu Javne ustanove, a koji doprinose razvoju turizma na području Parka. Pritom je moguće uočiti da je riječ o malom broju objekata te da je nužno uložiti dodatna sredstva s ciljem gradnje te uređenja novih objekata koji će doprinijeti poboljšanju turističke ponude na području Parka.

4. ANALIZA USPJEŠNOSTI PRIMJENE KONCEPTA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U NACIONALNOM PARKU RISNJAK

Održivi razvoj turizma temelji se na razvoju turizma koji će doprinijeti gospodarskom razvoju određenog područja, ali uz istodobno očuvanje prirodnih resursa kako bi iste mogle koristiti neke buduće generacije. Elementi održivosti mogu se podijeliti na tri skupine, odnosno fizičke i ekološke, sociokulturne te ekonomske elemente održivosti. Iz tog razloga se u nastavku ovog poglavlja analiziraju sve tri skupine elemenata održivosti te na samom kraju poglavlja slijedi analiza mogućnosti i ograničenja budućeg razvoja turizma na području NP Risnjak.

Kada je riječ o konceptu održivog razvoja turizma posebice se ističe pojam turističkog prihvatnog kapaciteta koji može biti izražen kao maksimalan broj turista koji mogu posjetiti određenu lokaciju, a bez negativnog utjecaja na sociokulturne, fizičke i ekološke te ekonomske elemente održivosti. Usto, vrlo bitno je da ne dođe do stvaranja nezadovoljstva posjetitelja (Institut za turizam 2018: 7), a što se posebice naglašava tijekom ljetnih mjeseci, odnosno tijekom trajanja sezone budući da gužve u nacionalnim parkovima, kao što je NP Plitvička jezera, može uvelike utjecati na stvaranje nezadovoljstva posjetitelja.

4.1. Analiza fizičkih i ekoloških elemenata održivosti

Kao fizički i ekološki elementi održivosti mogu se istaknuti naredni elementi (Klarić, 2011):

- Kapaciteti prostora u fizičkom smislu, a koji omogućavaju dolazak i boravak turista;
- Zaštita prirodnog bogatstva u vidu zaštite prirodne bioraznolikosti te okoliša;
- Kapaciteti vodoopskrbnog te kanalizacijskog sustava;
- Opskrba energijom te
- Razvijenost prometne infrastrukture, odnosno kapaciteti iste.

Kada je riječ o kapacitetima prostora, moguće je uočiti da je riječ o vrlo specifičnom prostoru, koji ima karakteristike kako priobalnog dijela (dijelom klimatološke) te ponajprije kontinentalnog dijela. Riječ je o jednom od najmanjih nacionalnih parkova, a većinom je riječ o teže pristupačnim područjima, što ujedno dijelom onemogućava razvoj turizma, ali doprinosi očuvanju prirodne raznolikosti na području Parka. Javna ustanova svojim djelovanjem uvelike djeluje na očuvanje prirodnog bogatstva na području Parka, a što je

evidentno i kroz nabavljanje novih jedinki risa, što je bilo od presudnog značaja budući da je većina postojećih jedinki u krvnom srodstvu, a što će dugoročno imati vrlo negativan utjecaj na razvoj populacije risa na području Parka (Nacionalni park Risnjak, 2021).

Vodoopskrbni sustav je dijelom u deficitu jer se ne smije iskorištavati prirodno bogatstvo, odnosno prisutnost izvora u blizini budući da je riječ o nacionalnom parku. Ujedno, dijelom je otežano provoditi dodatna ulaganja u razvoj infrastrukture budući da razvoj vodoopskrbnog te kanalizacijskog sustava zahtijeva kopanje većih površina, a što je nužno provesti s posebnom pozornošću budući da je riječ o strogo zaštićenim područjima. Opskrba energijom je na zadovoljavajućoj razini, ali je na području parka moguće koristiti i obnovljive izvore energije, posebice solarnu energiju, čiji značaj se ističe kada je riječ o planinarskim kućama kao izdvojenim lokalitetima. Ujedno, ovaj oblik energije ne zahtijeva dodatnu izgradnju infrastrukture, a što doprinosi očuvanju prirodnog bogatstva na području parka (Nacionalni park Risnjak, 2021).

Prometna povezanost je jedan od temeljnih problema budući da je Park lošije prometno povezan, a što do izražaja posebice dolazi tijekom zimskih mjeseci. S druge strane, potrebno je izbjegavati razvoj prometne infrastrukture budući da ista može negativno djelovati na prirodnu raznolikost te svakako dolazi do negativnog utjecaja na određene lokalitete prilikom izgradnje, ujedno povećan je rizik za životinje koje obitavaju na području Parka.

4.2. Analiza sociokulturnih elemenata održivosti

Kao sociokulturni elementi održivosti mogu se istaknuti naredni elementi (Klarić, 2011):

- „Promjene u strukturama stanovništva;
- Migracijska kretanja i problematika radne snage;
- Promjene kulturnog identiteta te
- Kvaliteta turističkog doživljaja“.

Promjene u strukturama stanovništva jedan su od temeljnih problema budući da dolazi do sve izraženijeg starenja stanovništva, a što je posljedica većeg mortaliteta u odnosu na natalitet kako na ovom području, tako i u cijeloj Republici Hrvatskoj. Dodatno, problem je što se mladi, a koji su visokoobrazovani najčešće zbog nemogućnosti pronalaska odgovarajućeg radnih mjesta ne vraćaju na ovo područje, a što dodatno doprinosi osiromašivanju područja,

kada je riječ o demografskim kretanjima, ali i o samoj obrazovnoj strukturi stanovništva. U konačnici, promjene u strukturama stanovništva potencijalno mogu imati negativan utjecaj na razvoj turizma na području Parka budući da će biti otežan pronalazak radne snage te će ujedno biti umanjena ponuda pratećih sadržaja kao što su primjerice tradicionalni suveniri.

Od ulaska Hrvatske u članstvo Europske unije sve je izraženije iseljavanje mladih, odnosno radno sposobnih stanovnika koji nisu u mogućnosti pronaći odgovarajuće zaposlenje na području Hrvatske. Posljedično, za očekivati je da će uskoro doći do deficita radne snage u turizmu, a što sve više dolazi do izražaja kada je riječ o turističkoj sezoni u priobalnim područjima te se taj deficit dijelom pokriva uvozom radne snage iz drugih zemalja (primarno BiH). Budući da dolazi do sve većeg iseljavanja, potencijalno može doći do promjene kulturnog identiteta. U ovom slučaju ističe se potreba za očuvanjem istog budući da je kulturni identitet jedan od temelja za razvoj turizma na području Parka. Kvaliteta turističkog doživljaja ponajprije je ovisna o željama i potrebama turista koji dolazi na područje Parka te će tako posjetitelji koji su došli gledati isključivo prirodne ljepote biti izuzetno zadovoljni, dok će turisti koji su došli očekujući iskustiti doživljaje na određenim atrakcijama (umjetno stvorenim) potencijalno biti izuzetno nezadovoljni.

4.3. Analiza ekonomskih elemenata održivosti

Kao ekonomski elementi održivosti mogu se istaknuti naredni elementi (Klarić, 2011):

- „Zakonodavstvo i porezna politika;
- Izgradnja infrastrukture;
- Odnos prema investitorima te
- Ekonomsko-politička situacija u okruženju“.

Zakonodavstvo Republici Hrvatskoj je uvelike komplicirano kada je riječ o ekonomiji, no iako su brojni pravni propisi definirani na zadovoljavajući način, u praksi je moguće uočiti da se propisi vrlo često ne poštuju, odnosno da se zakoni različito primjenjuju na različite pojedince, a što u konačnici često zna izazvati nezadovoljstvo opće populacije. Porezna politika dijelom djeluje na razvoj ekonomije. Ponajprije su bitni PDV, porez na dohodak te porez na dobit kao jedni od najizdašnijih poreza za javnu vlast. Stopa PDV-a, kao jedna od najviših u Europi, može imati značajan utjecaj na ekonomiju, ali i stanovnike, ali s druge strane, sa smanjivanjem stope kojom se oporezuju usluge u turizmu nije došlo do značajnijeg

razvoja turizma tijekom godina kada je snižena stopa bila u primjeni, a što je velikim dijelom posljedica činjenice da smanjena stopa nije doprinijela smanjivanju cijena. Tijekom posljednjih godina došlo je do smanjivanja poreznih stopa kada je riječ o oporezivanju porezom na dohodak te porezom na dobit, a što može poticajno djelovati na razvoj poduzetništva na području Parka kao i na području cijele Republike Hrvatske.

Na području Parka potrebna je izgradnja nove infrastrukture, a to se ponajprije odnosi na smještajne kapacitete. Pritom je nužno uzeti u obzir postavljena ograničenja koja su posljedica činjenice da je riječ o strogo zaštićenom području. Potrebna je i izgradnja drugih sadržaja kojima će se obogatiti turistička ponuda na području Parka, kao i primjerice suvenirnica te drugih objekata, čime bi se omogućio plasman proizvoda lokalnog stanovništva, a što bi u konačnici moglo pozitivno djelovati na lokalno te indirektno na nacionalno gospodarstvo.

Odnos prema investitorima u Republici Hrvatskoj uvelike ovisi u odnosu na javno mnijenje o određenom investitoru. Pritom su određeni investitori poželjni, dok su drugi manje poželjni, a posebice ako su isti u prošlosti u medijima prozivani zbog određenih nepoštenih praksi i sl. Na području Hrvatske potiču se investicije, ali brojni investitori zaobilaze ulaganje u nju, a time i na područje Parka te okolice ponajprije zbog ekonomske nesigurnosti na području Hrvatske te problema sa zakonodavstvom. Finalno, moguće je uočiti da na investicije uvelike utječe i ekonomsko-politička situacija u okruženju, a koja je vrlo složena, a posebice uzme li se u obzir situacija u susjednim državama.

4.4. Mogućnosti i ograničenja budućeg razvoja turizma na području Parka

Finalno, moguće je zaključiti da je na području Parka moguće dodatno razvijati turizam u budućnosti, ali da je ujedno bitno uložiti dodatne napore s ciljem promocije Parka na nacionalnoj te međunarodnoj razini budući da su na njegovom području brojni prirodni fenomeni, ali je posjećenost značajno manja u odnosu na NP Krka te NP Plitvička jezera, što izravno ukazuje na činjenicu da je odrađena vrlo slaba promocija Parka. Na području Parka postoje mogućnosti za razvoj specifičnih oblika turizma kao što je ekoturizam, a pritom se naglašava činjenica da takvi turisti gotovo pa zanemaruju cijenu angažmana, što pruža dodatne mogućnosti ekonomskog prosperiteta za lokalno stanovništvo.

Jedan od oblika turizma koje je moguće razvijati je i agroturizam, a koji je u Republici Hrvatskoj vrlo bogat, ali se nažalost u isti malo ulaže, odnosno posebice se malo ulaže u promociju istog. Agroturizam izravno bi mogao doprinijeti stvaranju ekonomskih koristi za stanovnike na području Parka te i za one koji obitavaju u njegovoj okolici. Kroz agroturizam moguće je plasirati brojne suvenire, domaće proizvode i sl., što izravno ukazuje na činjenicu da bi od razvoja agroturizma na ovom području mogla prosperirati brojna kućanstva te mali poduzetnici.

Jedan od oblika turizma koji je moguće razvijati je svakako robinzonski turizam. U ovom slučaju dodatne smještajne kapacitete je vrlo jednostavno pripremiti za prihvata turista, najmanji je utjecaj na okoliš, a ujedno se ovaj oblik ističe kao sve popularniji novi oblik turizma koji sve više dolazi do izražaja zbog utjecaja pandemije. Odnosno, sve veći broj pojedinaca se želi izolirati u odnosu na druge ljude te povezati s prirodom.

Kao jedno od temeljnih ograničenja budućeg razvoja postavlja se činjenica da je riječ o jednom od najstrože zaštićenih područja, a koje ujedno ograničava gradnju te bavljenje aktivnostima na području Parka. Jedno od ograničenja je i nerazvijena prometna infrastruktura, a što je svakako povezano s prethodnim ograničenjem. Pandemija je utjecala na smanjenje broja linija javnog prijevoza, a što dodatno otežava dolazak turista u aranžmanu koji nije grupni, odnosno organizirani. Kao jedno od ograničenja moguće je istaknuti i mali broj stanovnika na području Parka i njegove okolice, a pritom dolazi do izraženog starenja stanovništva, odnosno do iseljavanja mlađeg stanovništva, a koje je najčešće kvalificirano te stručno.

5. ZAKLJUČAK

Posljednjih desetljeća, odnosno tijekom 20. te posebice tijekom 21. stoljeća dolazi do značajnog razvoja turizma na području Republike Hrvatske. Ponajprije je riječ o kupališnom turizmu tijekom ljetne sezone koji je lokaliziran ponajprije na obali te traje kraći vremenski period. Kao posljedica ovakvog razvoja turizma, sve više do izražaja dolaze negativni utjecaji razvoja turizma kako na okoliš, tako i na stanovništvo koje živi na priobalnim područjima. U ovom slučaju ne može biti riječ o održivom razvoju turizma, budući da naglasak nije stavljen na sve tri komponente društvenog razvoja, odnosno na gospodarsku, društvenu i ekološku komponentu. Odnosno, vidljivo je da je naglasak stavljen ponajprije na gospodarsku komponentu, a društvena i ekološka komponenta su manje izražene.

Održivi razvoj u turizmu se sve više potiče te ujedno i Europska unija potiče razvoj istog. Na području Hrvatske tri zaštićena područja certificirana su Europskom poveljom o održivom turizmu u zaštićenim područjima, ali NP Risnjak nije jedno od tih područja, što je jedan od indikatora da je potrebno uložiti dodatne napore s ciljem razvoja održivog turizma na području Parka. Održivi razvoj turizma ujedno je jedan od temelja za razvoj cjelogodišnjeg turizma te postizanju više razine društvene koristi budući da od turizma kakav je danas ponajprije pojedinci koji pružaju usluge u turizmu ostvaruju koristi, a s druge strane njihovi sugrađani ili sumještani osjećaju posljedice onečišćenja i sl.

Na području Republike Hrvatske danas postoji 410 zaštićenih područja različitih stupnjeva zaštite (koja se prostiru na preko 9% ukupnog područja RH), od čega je 8 nacionalnih parkova. Pritom su nacionalni parkovi jedan od najstrožih stupnjeva zaštite određenog područja, a što uključuje zabranu iskorištavanja prirodnih resursa u gospodarske svrhe. Iznimka je iskorištavanje prirodnih resursa u turističke svrhe, ali je pritom nužno voditi se načelima održivog razvoja te je potrebno minimizirati štetan utjecaj na okoliš kako u konačnici ne bi došlo do uništavanja prirodnog bogatstva, a koji je temeljni razlog za proglašavanje određenog područja zaštićenim.

U radu je analiziran turizam na području Nacionalnog parka Risnjak. Moguće je uočiti da je riječ o jednom od najmanjih nacionalnih parkova u Hrvatskoj te ujedno i jednom od najslabije posjećenih. U usporedbi s posjećenošću NP Krka te NP Plitvička jezera, posjećenost NP

Risnjak je vrlo niska te ne može doprinijeti ostvarivanju značajnijih prihoda, a ujedno niti značajnije utjecati na lokalno gospodarstvo. Međutim, zbog određenih karakteristika Parka, moguće je zaključiti da je na njegovom području moguć održivi razvoj turizma, a kojim se postiže ravnoteža između ekološke, društvene te ekonomske komponente.

S ciljem poticanja bolje valorizacije bogatstva na području Parka, nužno je efikasnije promovirati Park u medijima (bilo da je riječ o onim domaćima ili stranim), uložiti sredstva u razvoj opreme koja će doprinijeti poboljšanju informiranosti turista koji dolaze na područje Parka, a posebice je bitno povećati smještajne kapacitete kako na području parka, tako i u okolici. Moguće je prepoznati brojne dobrobiti koje razvoj turizma može imati na stanovništvo koje obitava na području Parka te okolice, a koje se ponajprije ogledaju kroz zapošljavanje te poduzetničko djelovanje (npr. izrada suvenira, pružanje usluga privatnog smještaja i sl.). Ujedno, turizam može imati značajniji utjecaj na očuvanje biološke raznolikosti ovog područja budući da bi s većim brojem prodanih ulaznica Javna ustanova raspolagala s više financijskih sredstava, a koja bi mogla uložiti u poboljšanje usluge koja se pruža krajnjim korisnicima te u dodatnu zaštitu prirodnih bogatstava.

LITERATURA

1. Buzjak, N. (2015.), *Georaznolikost i geobaština, pojam i značenje*, preuzeto 15. srpnja 2021. s <https://www.pmf.unizg.hr/download/repository/pg1.pdf>
2. Carrington, D. (2018.), *What is biodiversity and why does it matter to us?*, preuzeto 15. srpnja 2021. s <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/12/what-is-biodiversity-and-why-does-it-matter-to-us>
3. CEETO (2021.), *Priručnik o uspješnim i inovativnim praksama za održivi turizam u zaštićenim područjima*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/Handbook-Sustainable-Tourism-HR-CEETO-Interreg.pdf>
4. Colorwhistle.com (2021.), *63 Types of Tourism in The World*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <https://colorwhistle.com/types-of-tourism/>
5. Dinarsko gorje (2021.), *Risnjak i Risnjačka skupina*, preuzeto 20. srpnja 2021. s <https://www.dinarskogorje.com/risnjak.html>
6. EUROPARC Federation (2021.), *Sustainable tourism*, preuzeto 18. srpnja 2021. s <https://www.europarc.org/sustainable-tourism/>
7. Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost (2021.), *Održivi razvoj*, preuzeto 02. srpnja 2021. s <https://www.fzoeu.hr/hr/odrzivi-razvoj/7641>
8. Frajman-Jakšić, A., Ham, M. i Redek, T. (2010.), *Sreća i ekološka svjesnost – čimbenici održivog razvoja*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <https://hrcak.srce.hr/file/95156> [10.05.2021.]
9. HAOP (2021.), *Upravljanje zaštićenim područjima*, preuzeto 15. kolovoza 2021. s <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima/javne-ustanove-za>
10. HTZ (2012.-2021.), *Turizam u brojkama 2011.-2020.*, Zagreb: Hrvatska turistička zajednica
11. IISD (2021.), *Sustainable development*, preuzeto 11. kolovoza 2021. s <https://www.iisd.org/about-iisd/sustainable-development>
12. Institut za turizam (2018.): *Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina*, Labin: Grad Labin
13. IRMO (2017.), *Akcijski plan za prilagodbu klimatskim promjenama, Nacionalni park Risnjak*, Zagreb: Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost

14. Klarić, Z. (2011.), *Elementi održivosti u turizmu*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <http://www.odrzivi.turizam.hr/userdocsimages/z-klaric-E-odrzivosti.pdf>
15. Klarić, Zoran (2002.), *Razvoj ekoturizma i ruralnog turizma pridonosi slici Hrvatske, Okoliš*, br. 111
16. Klarin, T. (2017.), *Kreiranje modela održivog razvoja turizma u urbanim destinacijama Republike Hrvatske*, doktorska disertacija, preuzeto 10. kolovoza 2021. s <https://dr.nsk.hr/islandora/object/efri:970/preview>
17. Mackelworth, P. i Jovanović, J. (2011.), *Zaštićena područja – temelj za očuvanje prirode ili podloga za održivi razvoj? Primjer zaštićenog područja mora u cresko-lošinjskom arhipelagu*, Zagreb: Hrvatski geografski glasnik, 73/1, str. 229-244
18. Mak usluge (2021.), *Pojednostavljena karta NP Risnjak, prekogranična suradnja SLO-HR*, preuzeto 05. kolovoza s <http://www.mak-usluge.hr/2021/03/22/pojednostavljena-karta-np-risnjak-prekograncna-suradnja-slo-hr/>
19. McKercher, B. (2013.), *Sustainable tourism development – guiding principles for planning and management*, National seminar on sustainable tourism development Bishkek
20. Melkić, S., Marković Vukadin, I. i Roknić, L. (2020.), *Sustainable tourism – self-deception, idea or reality?*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <https://hrcak.srce.hr/file/345924>
21. Miljak, T., Bačić, L. i Kitić, M. (2012.), *Ekoturizam kao poticaj razvoja poduzetništva u turizmu na primjeru Republike Hrvatske, Učenje za poduzetništvo*, str. 323-331
22. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2017.), *Euroazijski ris (Lynx lynx)*, preuzeto 20. srpnja 2021. s <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/prirodne-vrijednosti-stanje-i-ocuvanje/bioraznolikost/velike-zvijeri/euroazijski>
23. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2021.), *Upisnik zaštićenih područja*, preuzeto 15. srpnja 2021. s <https://mingor.gov.hr/print.aspx?id=1199&url=print>
24. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2017.), *Nacionalni park Risnjak, plan upravljanja*, Zagreb: Ministarstvo kulture
25. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (2018.), *Turizam u parkovima Hrvatske*, preuzeto 10. kolovoza 2021. s https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AA_2018_c-dokumenti/180703_i_kreitmeyer_konf.pdf
26. Nacionalni park Risnjak (2021.), *Web stranica*, preuzeto 10. kolovoza 2021. s <https://www.np-risnjak.hr/>

27. Odras (2021.), *Održivi razvoj*, preuzeto 02. srpnja 2021. s <https://www.odraz.hr/nase teme/odrzivi-razvoj/odrzivi-razvoj/>
28. Održivi razvoj Hrvatska (2021.), *Europska povelja o održivom turizmu u zaštićenim područjima*, preuzeto 17. srpnja 2021. s <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4558>
29. Održivi turizam Hrvatska (2021.), *12 ciljeva održivog turizma*, preuzeto 19. srpnja 2021. s <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534>
30. Parkovi Hrvatske (2021.), *Parkovi*, preuzeto 17. srpnja 2021. s <https://www.parkovihrvatske.hr/parkovi>
31. Pavić-Rogošić, L. (2021.), *Održivi razvoj*, Zagreb: ODRAZ
32. Peris, E. (2020.), *Noise pollution is a major problem, both for human health and the environment*, preuzeto 05. srpnja 2021. s https://www.eea.europa.eu/articles/noise-pollution-is-a-major?utm_medium=email&utm_campaign=EEA%20Newsletter%20-%20March%202020&utm_content=EEA%20Newsletter%20-%20March%202020+CID_f9a0ac4309aa8abc050a4a3a60748bad&utm_source=EEA%20Newsletter&utm_term=Read%20full%20interview
33. Sabor Republike Hrvatske (2019.), *Zaštita prirode na području Nacionalnog parka Risnjak*, preuzeto 11. srpnja 2021. s https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/075512/61_ZASTITA_PRIRODE_RISNJAK.pdf
34. Shahin, A. i Zairi, M. (2007.), Corporate governance as a critical element for driving excellence in corporate social responsibility, *International Journal of Quality and Reliability Management*, vol. 24, no. 7, str. 753-770.
35. Simpson, W. E. (2020.), *Ecotourism – A Path Towards Better Conservation*, preuzeto 01. kolovoza 2021. s <https://ecotourism.org/news/ecotourism-a-path-towards-better-conservation/>
36. Stojanović, V. (2011.), *Turizam i održivi razvoj*, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu
37. Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M. (2013.), *Održivi turizam kao konkurentna prednost Hrvatske*, Čakovec: Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, vol. 4, no. 1, str 83-88
38. Sunlu, U. (2003.), *Environmental impacts of tourism*, Local resources and global trades: Environments and agriculture in the Mediterranean region, str. 263-270
39. Sezgin, E. i Yolal, M. (2012.), *Golden Age of Mass Tourism: Its History and Development*, preuzeto 11. srpnja 2021. s <https://www.intechopen.com/books/visions->

[for-global-tourism-industry-creating-and-sustaining-competitive-strategies/mass-tourism-its-history-and-development-in-the-golden-age](#)

40. Turistička zajednica Grada Bakra (2021.), *Nacionalni park Risnjak*, preuzeto 05. kolovoza 2021. s <https://www.tz-bakar.hr/posjetite/nacionalni-park-risnjak>
41. UN (2021.), *Take Action for the Sustainable Development Goals*, preuzeto 10. kolovoza 2021. s <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
42. UNWTO (2015.), *Tourism and Sustainable Development Goals*, preuzeto 19. srpnja 2021. s <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284417254>
43. Vidaković, P. (2003.), *Nacionalni parkovi i zaštićena područja u Hrvatskoj: (očuvana priroda – kultura – ekoturizam)*, Fond za stipendiranje mladih za zaštitu prirode i turizam, Zagreb
44. Vlada Republike Hrvatske (2003.), *Okoliš, pravni okvir*, preuzeto 11. srpnja 2021. s <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//02-03-22.pdf>
45. Vrdoljak Raguž, I. i Hazdovac, K. (2014.) Društveno odgovorno poslovanje i hrvatska gospodarska praksa, *Oeconomica Jadertina*, br. 1, str. 40-58
46. Vukonić, B. i Čavlek, N. (ur.) (2001), *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb
47. Walton, J. K. (2021.), *Tourism*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <https://www.britannica.com/topic/tourism/Day-trippers-and-domestic-tourism>
48. Welford, R., Ytterhus, B. i Eligh, J. (1999.), *Tourism and Sustainable Development: An Analysis of Policy and Guidelines for Managing Provision and Consumption*, preuzeto 11. srpnja 2021. s https://www.researchgate.net/publication/227651135_Tourism_and_Sustainable_Development_An_Analysis_of_Policy_and_Guidelines_for_Managing_Provision_and_Consumption
49. Westcott, M. (2015.), *Introduction to tourism and hospitality in BC*, preuzeto 11. srpnja 2021. s <https://ecampusontario.pressbooks.pub/introtourismbc/chapter/chapter-1-history-and-overview/>
50. Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine br. 80/13, 15/18, 14/19 i 127/19. (2013.)
51. Zavod za zaštitu okoliša i prirode (2021.), *Kategorije zaštićenih područja*, preuzeto 10. srpnja 2021. s <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja> [10.05.2021.]

52. Zavod za zaštitu okoliša i prirode (2021.), *Što je zaštićeno područje*, preuzeto 16. srpnja 2021. s <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/sto-je-zasticeno-podrucje>

POPIS SLIKA

Slika 1: Održivi razvoj	5
Slika 2: Interakcija čimbenika održivog razvoja turizma.....	7
Slika 3: Ekoturizam u kontekstu održivog turizma	12
Slika 4: Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj	16
Slika 5: Nacionalni park Risnjak.....	21
Slika 6: Zone Nacionalnog parka Risnjak.....	22
Slika 7: Prometna infrastruktura na području Nacionalnog parka Risnjak	25
Slika 8: Pojednostavljena karta Nacionalnog parka Risnjak.....	27
Slika 9: Glavni speleološki lokaliteti na području Nacionalnog parka Risnjak	28
Slika 10: Posjetiteljska infrastruktura na području Nacionalnog parka Risnjak	29
Slika 11: Organizacijska struktura Javne ustanove	34

POPIS TABLICA

Tablica 1: Značaj dionika za održivi razvoj turizma.....	8
Tablica 2: Podaci o površini zemljišta (u ha) Nacionalnog parka Risnjak prema vlasništvu prije i poslije proširenja 1997. godine	20
Tablica 3: Posjećenost nacionalnih parkova u Hrvatskoj 2019. i 2020. godine.....	26
Tablica 4: Broj posjetitelja Nacionalnog parka Risnjak, 2011.-2020.	30
Tablica 5: SWOT analiza ponude Nacionalnog parka Risnjak.....	32
Tablica 6: Objekti u vlasništvu Javne ustanove	35